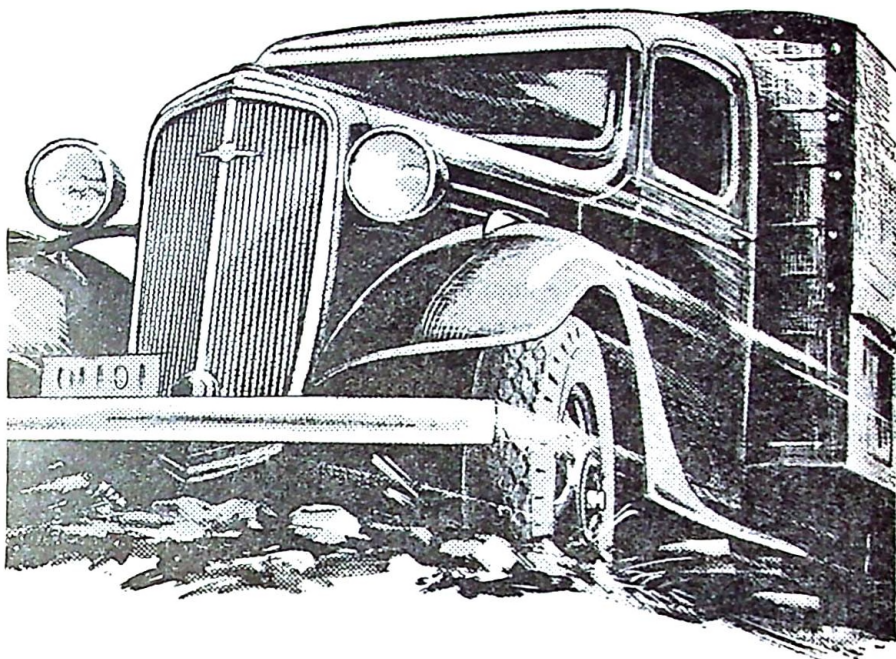

EEN CHEVROLET TREKT DE VOLLE BELASTING

DOOR HET ZWAARSTE TERREIN

Een Chevrolet truck is oersterk en betrouwbaar in den zwaarsten dienst: Zijn onderhoud is gemakkelijk en eenvoudig, doordat zoowel kleppenmechanisme als tandwielstelsel van gangwissel en achteras voor inspectie en bijstelling toegankelijk zijn zonder tijdroovende demontages.

De Chevrolet is snel op den weg en in terreindienst heeft hij zijn weerga niet. Waar andere trucks blijven steken, vervolgt hij met volle belasting rustig zijn weg: zes-cylindere kopkleppenmotor met een draaimoment van 21,42 kg/m.! En daarbij volledig vrijdragende achteras en veilige hydraulische remmen.

PRODUCT VAN
GENERAL MOTORS

BROWNING-PISTOLEN

CAL. 6³⁵ - 7⁶⁵ - 9 m.m.

BROWNING-PISTOLEN Cal. 6³⁵

(zakmodel), speciaal geschikt voor de recherche

MODEL 1910, Cal. 7⁶⁵ (resp. 9 m.m.)

alsmede **MODEL 1922, Cal. 7⁶⁵ resp. 9 m.m.**

in gebruik bij verschillende Gemeentelijke Politiecorporen

MODEL 1922, Cal. 9 m.m. (M. '25),

ingevoerd bij het Ned. leger, in gebruik bij het Korps Kon. Marechaussee, de Politietroepen en de Rijksveldwacht.

IMPORTEURS VOOR NEDERLAND EN KOLONIËN:

N.V. Handel Mij. H. ALARD FILS & Cie

MAASTRICHT

TEL. 353

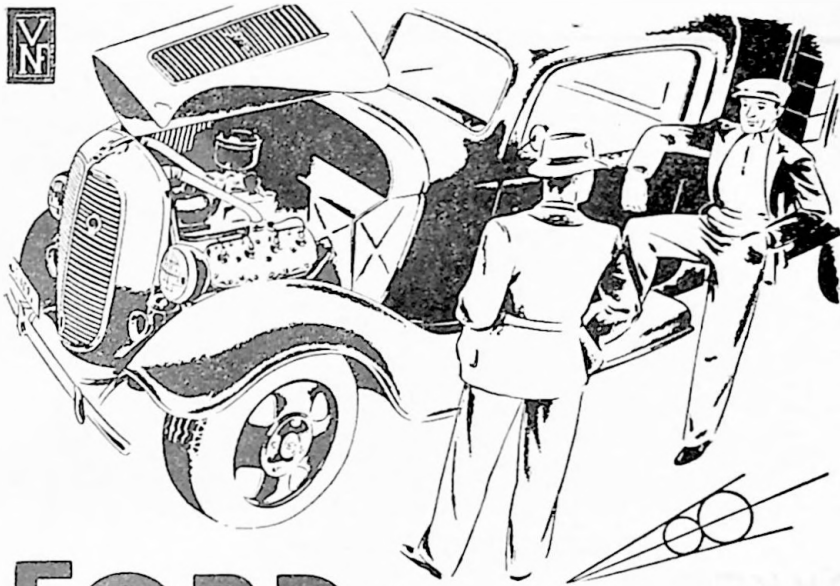

KOOLHOVEN FK 51 MILITAIRE TRAINER

WORDT GEBOUWD VOOR:

MARINE, LEGER EN KOLONIËN

N.V. KOOLHOVENVLIEGTUIGEN WAALHAVEN ROTTERDAM

FORD V-8 PRESTATIES

VIERCILINDER-ZUINIGHEID!

Ford V-8 Trucks leveren achtcilinder-prestaties, maar kenmerken zich door viercilinder-zuinigheid. Dat hebben duizenden Ford-gebruikers in de praktijk ervaren.

En de nieuwe Ford V-8 Trucks waarborgen thans een volkomen aanpassing aan de individueele behoeften van elk bedrijf, want zij kunnen naar keuze geleverd worden met een verbeterden V-8 motor van 85 rem-pk of met een nieuwen motor van 60 rem-pk *).

Heeft U zware lasten te vervoeren en verlangt U tevens **snellheid**, dan is de 85 rem-pk V-8 de motor in Uw Ford Truck, die maximum zuinigheid levert in verhouding tot het zware werk, dat U eischt.

Voor lichtere lasten, voor bezorging aan huis, kortom voor alle transport, dat geen groot motorvermogen vereischt, kunt U beschikken over den nieuwen 60 rem-pk motor, die door zijn extra-zuinigheid de truck-exploitatier rekening verlaagt.

Er is een Ford voor elk transport!

TWEE MOTOREN:

60 rem-pk en 85 rem-pk

ZEVEN WIELBASES:

van 2.97 tot 4.70 m.

TWEE AFWERKINGEN:

Standaard en Luxe

TWEE TYPEN:

Normaal en met Frontbesturing

DIVERSE Carrosserieën — met en zonder cabine

*) Uitsluitend in 106", 112", 131" wielbasis.

N.V. NEDERLANDSCHE FORD AUTOMOBIEL FABRIEK - AMSTERDAM

FOKKER G. 1

Op 16 Maart j.l. maakte de G. 1 zijn eerste vlucht. Sindsdien zijn meer dan vijftig vluchten met deze machine door verschillende vliegers uitgevoerd. Alle piloten zijn vol lof over de eigenschappen van dit moderne vliegtuig.

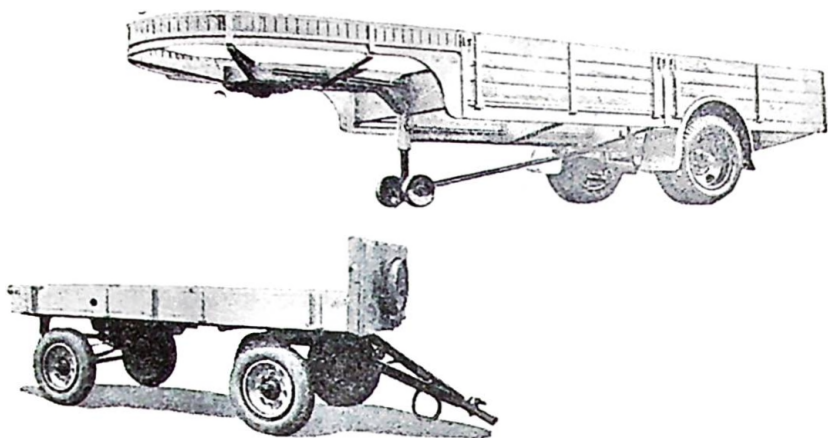
Groote actieradius - Zeer goede vliegeigenschappen
Uiterst zware bewapening - Hooge snelheid

N.V. NEDERLANDSCHE VLIEGTUIGENFABRIEK

Gereserveerd voor
N.V. Hazemeyer's Fabriek
van Signaalapparaten.

DAF aanhangwagens en opleggers
munten uit door

Enorme draagkracht
Uiterst zorgvuldige
afwerking. Opvallend
laag eigengewicht

Tal van octrooien in binnen- en buitenland beschermen de verbeteringen, die DAF in de aanhangwagen-fabricatie heeft aangebracht. Specialiteit op het gebied van voertuigen voor militaire doeleinden.

Nederlandsch Fabrikaat.

VAN DOORNE'S
AANHANGWAGENFABRIEK N.V.
Eindhoven - Burghstraat 2 - Tel. 5544

A. B. BOFORS

EN

A. B. BOFORS' NOBELKRUT

geven gaarne aan de leden
der Vereeniging inlichtingen
omtrent hare fabrikaten.

VERTEGENWOORDIGERS:

PARKSTRAAT 69_A, DEN HAAG.

Vickers- Armstrongs Limited

Vertegenwoordigers :

**N.V.
Nederlandsch-Engelsche
Technische
Handel Maatschappij**

Korte Voorhout 12
's-GRAVENHAGE

Bijeenkomst van 23 April 1937 te 's-Gravenhage.

Voorzitter: Zijne Excellentie Luitenant-Generaal b. d.
C. A. Prins.

De Voorzitter.

Mijne heeren. Ik open deze, onze laatste vergadering van het werkjaar en heet U allen welkom. Aangezien er geen huishoudelijke zaken te behandelen zijn, kan ik terstond het woord geven aan den spreker van heden avond, den Majoor van den Generalen Staf A. Q. H. Dijkhoorn, voor het houden van zijne voordracht over:

EENIGE BESCHOUWINGEN OVER ONZE TACTISCHE REGLEMENTEN EN VOORSCHRIFTEN.

Majoor A. Q. H. Dijkhoorn.

M. de V., Mijne Heeren.

Met groot genoegen voldoe ik aan de uitnoodiging van het Bestuur van ons Genootschap om voor U een voordracht te houden over onze tactische reglementen en voorschriften. In de eerste plaats, omdat ik — door een bespreking van de door de legerleiding gecodificeerde tactische denkbeelden — de spoedige vestiging van een unité de doctrine mede kan helpen bevorderen, en in de tweede plaats, omdat ik hoop er in te zullen slagen bezwaren, welke sommigen wellicht tegen onze voorschriften hebben, weg te nemen.

Ik sta echter voor de moeilijkheid, dat ik — in den mij beschikbaar gestelden tijd — onmogelijk een uitvoerige bespreking kan wijden aan elk der negen nieuw verschenen reglementen, te weten V. Lt. Tr., I. R. = II A, I. R. = II B, V. I. S. I., V. Veldd. I, V. Veldd. II, Gev. Handl. I, Gev. Handl. II en het Paw. R. II. Ook zou het in strijd zijn met de „standing” van onze vereeniging, indien ik — uiteraard met een sneltreinvaart — een droge opsomming ging geven van hetgeen er al zoo in deze reglementen is bepaald (hetgeen neerkomt op het voorlezen van

punten) of wanneer ik mij zou gaan verliezen in de behandeling van details. Ik heb daarom gemeend mijn taak aldus te moeten opvatten, dat ik *primo* in eenige algemeene beschouwingen voor U o.m. een uiteenzetting geef van de omstandigheden, waaronder en van de wijze, waarop de nieuwe tactische reglementen tot stand zijn gekomen, *secundo* een korte bespreking wijd aan de beteekenis, welke onze reglementen toekennen aan het vuur en *ten slotte* de groote tactische gedachten naar voren breng, welke ten grondslag liggen aan het bepaalde met betrekking tot de verdediging, tegenstooten en tegenaanvallen, den terugtocht, het verdragend gevecht en den aanval.

A. ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

Voor de evolutie op tactisch gebied — men zou zelfs kunnen spreken van revolutie — welke zich tijdens den wereldoorlog 1914—1918 en daarna voltrok, behoef ik Uw aandacht niet nader te vragen. Wel moet ik dit doen voor de moeilijkheden, welke zich voordoen in een land als het onze, dat buiten den oorlog is gebleven, met betrekking tot de aanpassing van zijn nationale tactiek aan de lessen, welke andere volken met hun bloed hebben betaald.

In de eerste plaats betreffen die moeilijkheden de kunst om het kaf van het koren te scheiden, waarmede ik bedoel de kunst om uit de overstelpende hoeveelheid pennevruchten, die in een na-oorlogsche periode als een lawine over ons komt, te onderkennen datgene, wat waard is te worden overwogen en overgenomen en datgene, wat als „humbug” terzijde moet worden gelegd. Ten einde deze soort van moeilijkheden spoedig te kunnen overwinnen ging ons legerbestuur — daartoe in de gelegenheid gesteld — er toe over eenige officieren te detacheren bij verschillende wapens in het buitenland en sommigen van hen, in aansluiting hiermede, aan de Ecole Supérieure de Guerre te Parijs. Immers het „praten” met officieren, die den oorlog vier lange jaren in tal van functiën hebben medegemaakt, het bestudeeren op het terrein van gevoerde gevechten, alsmede het bestudeeren van de tactische beginselen en

methodes, zooals deze in het bijzonder aan de Hoogere Krijgsschool van een voormalig oorlogvoerend land worden gedoceerd, vormen wel „de” middelen om spoedig en degelijk in den chaos van tactische denkbeelden — welke na elken grooten oorlog ontstaat — wegwijs te worden.

Dat niettemin deze detacheringen, althans tot 1929, niet diè vruchten hebben afgeworpen, waarop men had gehoopt, moet — wanneer wij de oorzaken ontdoen van velerlei apen dependentiën — m.i. in hoofdzaak hieraan worden toegeschreven (waarmede ik ben gekomen aan een 2e soort van moeilijkheden, welke moeten worden overwonnen), dat men de noodzakelijkheid tot „umlernen” op tactisch gebied te onzent niet aan den lijve heeft gevoeld, dat men er niet aan geloof, en dat men de zaak, althans voorloopig, nog liever eerst maar eens wat aanziet. Het heeft geen nut op dit stramien verder te borduren. Genoeg zij te constateeren, dat, als gevolg van een en ander, in 1929 dus 11 jaren na het einde van den oorlog de toestand als volgt was:

1o. In 1925 en in 1926 was een nieuw Voorschrift Velddienst verschenen, dat wel is waar op het moment van verschijnen in een behoefte voorzag, doch min of meer op zich zelf stond, althans geen rekening hield of kon houden met de op stapel staande gevechtshandleiding.

2o. In 1926 was deel I van een Gevechtshandleiding verschenen, waarin — naast aangelegenheden van algemeen aard — in hoofdzaak de verdediging volgens moderne inzichten was behandeld.

3o. Kort na 1926 verscheen het IIe deel van die Gevechtshandleiding, in hoofdzaak den aanval behandelende. Dit deel was echter tijdens zijn opbouw dermate verschaafd, dat het terstond na het verschijnen weder moest worden ingetrokken; het werd eerst in 1929 door een ander vervangen, waaromtrent mag worden getuigd, dat het de tactiek van den aanval inderdaad in goede banen heeft geleid.

Nochtans bleek reeds spoedig de wenschelijkheid om — zoodra zich een gunstige gelegenheid voordeed — verschillende onderwerpen in de Gevechtshandleiding uit-

voriger, dan wel op een andere wijze te behandelen, in verschillende bepalingen wijzigingen aan te brengen en de behandeling van eenige onderwerpen aan de handleiding toe te voegen.

4o. Geen van de wapens beschikte nog over tactische wapenreglementen, waarin „het gevecht” was behandeld; sommige wapens leefden van aanwijzingen, andere zelfs min of meer van de lucht.

5o. Noch het Voorschrift Velddienst, noch de hiervoren bedoelde aanwijzingen waren in overeenstemming met het bepaalde in de tactische grondwet (de gevechtshandleiding).

Mijne Heeren, U kunt mij niet van overdrijving beschuldigen, wanneer ik zeg, dat — schakelt men de Gevechtshandleiding uit — het in 1929 met onze tactische reglementen en voorschriften, in het bijzonder met onze wapenreglementen, weinig rooskleurig gesteld was.

Het lag dus voor de hand, dat het legerbestuur plannen beraamde om binnen den kortst mogelijken tijd aan dezen hoogst ongewenschten toestand een einde te maken, door ons leger de beschikking te geven over een volledig stel moderne tactische reglementen en voorschriften, welke alle eenzelfde geest zouden ademen en met elkander volkomen in overeenstemming zouden zijn. Denkt men bij dit laatste aan de weinige unité de doctrine, welke in dien tijd heerschte, dan zal het wel niemand verwonderen, dat alleen reeds hierom ons legerbestuur er van af zag verschillende commissiën te gelijker tijd en naast elkaar aan het werk te zetten en dat ten slotte de M. v. D. op 7 Januari 1932 er toe overging  n commissie te benoemen, de Tactische Reglementen Commissie, ressorteerende onder den Chef van den Generalen Staf.

U een overzicht te geven van de wijze, waarop de T.R.C. haar arbeid heeft verricht en nog steeds verricht, zou klappen zijn uit de cuisine intérieure, derhalve van mij onbescheiden en voor U, die het alleen te doen is om de in boeken vastgelegde resultaten, weinig belangwek-

kend. Nochtans moet ik hierop één uitzondering maken. Ik zou U namelijk een verklaring willen geven van het feit, dat de gevechtshandleiding — zijnde de grondwet waarop alle overige tactische reglementen gebouwd moeten zijn — niet het eerst is verschenen.

M. de V. Het was de wensch van den toenmaligen M. v. D., dat de bewerking van de voorschriften *gelijktijdig* en met kracht ter hand zou worden genomen, opdat niet alleen een goed doch ook een *spoedig resultaat* zou worden verkregen. Ik behoef nauwelijks op te merken, dat tot de reglementen, welke door de commissie bij het vallen van het startschot in bewerking werden genomen, de gevechtshandleiding behoorde. Hiertegen bestond, gelet op de samenstelling der commissie, geen bezwaar. De gevechtshandleiding, deel I, zou dan ook inderdaad *gelijktijdig* met het V. Lt. Tr. en met I.R. = II A zijn verschenen, indien niet reeds in het voorjaar 1932 één harer leden, wien een belangrijk aandeel was toegekend in het redigeeren van de gevechtshandleiding, aan de commissie was ontvallen en eerst in November kon worden vervangen. Midderwijl was echter aan het V.Lt.Tr. en aan I.R. = IIA verder gewerkt en was op de Gevechtshandleiding I een voorsprong verkregen, welke niet meer kon worden ingehaald. Toen het duidelijk werd, dat met het V.Lt.Tr. het I.R. = IIA het eerst de eindstreep zou passeeren, werd het logisch geacht om nu eerst de kleine eenheden van het hoofdwapen volledig te verzadigen en werd het besluit genomen, de verschijning van V.Veldd. I zooveel mogelijk te bespoedigen. Men bedenke hierbij, dat het oude V.Veldd. op tal van plaatsen niet in overeenstemming was met het nieuwe infanterie-reglement: het oude V.Veldd. was zelfs naast dit nieuwe infanterie-reglement niet meer te gebruiken. Er was dus alles aan gelegen om — ten bate van de opleiding bij de infanterie — zoo spoedig mogelijk na het verschijnen van I.R. = IIA het V.Veldd. I het licht te doen zien. Aangezien slechts één commissielid beschikbaar was voor de bewer-

king van het V.Veldd. en van de Gevechtshandleiding (alle overige leden verrichtten hun commissoriale arbeid naast hun gewone werkzaamheden), moest dus het afwerken van de gevechtshandleiding eenige vertraging ondergaan.

Iedereen zal het er mede eens zijn, dat de volgorde, waarin de nieuwe voorschriften zijn verschenen, niet de meest ideale is geweest. Doch de T.R.C. kon geen ijzer met handen breken. Ik hoop U te hebben aangetoond, dat die volgorde door de omstandigheden werd opgedrongen en — wilde men althans een spoedig resultaat bereiken — moest worden aanvaard.

Zoo zijn dan verschenen:

- V.Lt.Tr. in Februari 1934
- I.R. = IIA in Juni 1934
- V.I.S.I in October 1934
- V.Veldd. I in Februari 1935
- I.R. = IIB in Maart 1935
- Gev. Handl. I in Mei 1935
- V.Veldd. II in Mei 1936
- Gev. Handl. II in Januari 1937
- Paw.R. = II in Maart 1937.

Ter perse is C.R. = II, terwijl in bewerking zijn ontwerpen voor een leidraad bevelvoering, een artillerie-reglement (2 deelen) en een wielrijder-reglement. Hopen wij slechts, dat de commissieleden — wier normale werkzaamheden al reeds een dagtaak vormen — bovendien nog den tijd kunnen vinden gestadig met hun reglementen-werkzaamheden voort te gaan.

Mijne Heeren, wanneer dan alle veertien tactische reglementen en voorschriften verschenen zullen zijn, dan..... dan is men er nog niet! Als gevolg van de steeds voortschrijdende evolutie op tactisch gebied kan niemand zich de illusie maken, dat onze nieuwe voorschriften — althans in ongewijzigden staat — een lang leven beschoren zullen zijn. Doch niet alleen het volgen van deze evolutie, maar ook het aanvaarden van de consequenties, verbon-

den aan materieeluitbreidingen en veranderingen in de organisatie maken het aanbrengen van wijzigingen in de voorschriften — dikwijls van zeer ingrijpenden aard — noodzakelijk. Dit alles vereischt op zich zelf reeds veel studie en arbeid. Daarbij komt nog, dat er tal van andere reglementen zijn, welke in overeenstemming moeten worden gebracht en gehouden met het bepaalde in de tactische voorschriften. Ik noem bijvoorbeeld het V.Vbdd., dat in 1936 verschenen, thans alreeds op vele plaatsen ingrijpend moet worden gewijzigd, de Handleiding Gasbescherming, enz., enz. Ik moge dus de vraag stellen: hoe kan men er voor zorg dragen, dat al onze reglementen op de hoogte van den tijd blijven en dat nimmer meer een toestand als in 1929 zal ontstaan. M.i. past op deze vraag slechts één antwoord n.l.: door het instellen van een permanente Tactische Reglementen Commissie, wier leden uitsluitend reglementen-werkzaamheden verrichten.

Eén commissie, opdat de overeenstemming, welke tusschen de verschillende reglementen moet bestaan, verzekerd zij; en commissieleden, die uitsluitend reglementen-werkzaamheden verrichten, omdat deze arbeid, wil zij te juister tijd haar vruchten afwerpen en niet achter de feiten aanloopen, op den duur bezwaarlijk te hooi en te gras buiten de eigenlijke diensturen kan worden verricht en zeker — mede gelet op de daaraan verbonden studie — een dagtaak oplevert (om mij ook eens van dit meer dan afschuwelijk woord, dat eigenlijk in ons leger geboycot moest worden, te bedienen).

Ik kan U uit ervaring wel zeggen — en U wilt mij hopenlijk wel gelooven zonder dat ik die ervaring nader toelicht — dat bestending van de wijze, waarop de huidige T.R.C. haar werkzaamheden moet verrichten, voor de toekomst ongewenscht is. Worden de bakens niet tijdig verzet, dat staat op reglementen-gebied ons binnen korten tijd wederom een treurspel te wachten.

M. de V. De samenstelling van de door mij bedoelde permanente tactische reglementen-commissie ter vervan-

ging van de huidige commissie, haar verhouding tot verschillende legerautoriteiten, haar instructie, de haar toe te kennen bevoegdheid om praktische oefeningen te volgen, enz., enz. moet ik buiten beschouwing laten. Mijn bedoeling is alleen geweest op de noodzakelijkheid van het instellen van zulk een commissie te wijzen. Met het oog op hetgeen de toekomst ons ongetwijfeld zal brengen en met het oog op het vele werk, dat reeds thans kan en moet worden verricht, kan n.m.m. het instellen van een dergelijke commissie geen uitstel meer lijden, geen dag en geen nacht, en te meer niet, omdat de daarin te benoemen leden geruimen tijd noodig zullen hebben om zich in de materie volledig in te werken.

Als slot van het eerste gedeelte van mijn voordracht zou ik U nog gaarne iets willen mededeelen over de in de verschillende reglementen behandelde stof.

Bij de instelling van de T.R.C. heeft de toenmalige M.v.D. als wensch geuit: „dat de commandanten der kleine „eenheden uit het gevechtsvoorschrift van hun wapen duidelijk en volledig kunnen putten, hetgeen zij moeten weten „omtrent het kader, waarin het onderdeel onder hun bevel „moet optreden en op welke wijze dit optreden wordt be„vorderd door den steun aan andere wapens te ontleenen, „zoodat de samenwerking tusschen de verschillende wapens „ook in dit opzicht kan worden verzekerd”.

Als gevolg van dezen wensch beperken de nieuwe wapenreglementen zich niet tot het gevecht van elk wapen in engeren zin, doch verschaffen zij den gebruiker een algemeen inzicht in het optreden der verbonden wapens. De nieuwe gevechtshandleiding kon dus zuiver een „*Handleiding voor het gevecht der groote eenheden*” worden, waarin geen bijzonderheden omtrent het gevecht van kleine eenheden op haar plaats zijn.

Mijne Heeren mag ik nu Uw bijzondere aandacht vragen voor de consequenties van een en ander op de in de wapenreglementen te behandelen stof? Zulk een reglement moet de Baedeker zijn voor een Luitenant-Kolonel, doch tevens

het wandelboekje voor een korporaal! Zulk een reglement moet een regimentscommandant de samenwerking tusschen infanterie en artillerie beschrijven, doch tevens een groepscommandant vertellen hoe hij met zijn groep moet optreden. Zulk een reglement kan — sprekende tot een Overste — zich tot groote lijnen bepalen, doch moet — sprekende tot een korporaal — zich in talrijke details begeven. Dit voor zooveel de bedoelde consequenties betreft.

Voorts moet in de reglementen een zekere hoeveelheid minimum militaire wetenschap worden gecodificeerd, omdat nu eenmaal een zekere hoeveelheid minimum kennis noodig is om een bruikbaar aanvoerder te kunnen worden. Laat men hierop vallen, dan wordt zulks betaald met het bloed onzer soldaten! Dit minimum nu vormt heden ten dage — tengevolge van de ingewikkelde gevechtsvoering — een respectabele hoeveelheid.

Ik vraag U dan — en nu raak ik des poedels kern — of aan dit alles bevrediging is te schenken in één dun wapenreglement, waarvoor ik zoo vaak een pleidooi heb hooren houden. Ik wil geenszins beweren, dat op elk onzer nieuwe voorschriften door een bekwaam stylist niet 25 bladzijden bezuinigd hadden kunnen worden, doch ik ontken, dat iemand in staat is „al hetgeen noodig is” te vergaren in één dun boekje en ik zou U allen willen uitnoodigen tot een bezoek aan de bibliotheek van het D.v.D., ten einde U te toonen hoeveel boekjes en bladzijden andere landen noodig hebben gehad om „al hetgeen noodig is” te codificeeren en daarmee het bewijs te leveren, dat ook in andere landen aan het gestelde desiratum niet voldaan is kunnen worden.

Voorts zijn onze reglementen en voorschriften doorspekt met schema's van bevelen. Dit werd in het belang geacht van een goede bevelvoering, waarbij thans — in vergelijking met vroeger — aan zoo beduidend meer zaken aandacht moet worden gewijd. Omtrent de waarde van schema's loopen de meeningen uiteen. In 't algemeen kan men echter te dien aanzien wel dit opmerken, dat slechts de „azen” het zonder schema's zouden kunnen stellen om ten slotte tot een goed bevel te komen. Doch ook voor hen

hebben schema's hun waarde, omdat men — met een schema naast zich — een bevel maakt in de helft van den tijd, dien men zou behoeven zónder schema, en omdat ook „azen" niet feilloos zijn en iets kunnen vergeten. Dat tegen de visie, welke ik op de waarde van schema's heb, practisch weinig kan worden ingebracht, wordt bewezen door het feit, dat zij, die bij het maken van bevelen geen schema's raadplegen, met een lantaarntje zijn te zoeken.

Waar nu vroeger talrijke — van elkaar afwijkende en zelfs bepaald foute — schema's in omloop waren moet het, alleen reeds hierom, worden toegejuicht, dat ons legerbestuur besloot schema's in de voorschriften te doen opnemen, daarmede dus op het gebied van de bevelvoering „azen" zoowel als „niet-azen" een dienst bewijzende en daarmede de „unité de doctrine" alsmede de „snelheid van werken" in hooge mate bevorderende.

Voor één gevaar, verbonden aan het raadplegen van schema's, moet ik echter ernstig waarschuwen, namelijk dit: bij sommigen zou de neiging kunnen ontstaan omtrent elk punt daaruit iets te willen zeggen in het bevel.

Mijne Heeren, uit den aard van de zaak heeft een schema slechts waarde, wanneer het zoo volledig mogelijk is. Doch het spreekt wel haast vanzelf, dat men daaruit in een bevel slechts opneemt, wat noodig is. Bestaat dus de zoeven gesignaleerde neiging, dan worde deze met beslistheid bestreden.

Ook al deze, in onze voorschriften opgenomen, schema's maken die boeken niet dunner, maar..... wel meer geschikt voor practisch gebruik. En al zijn ze dan dikker, dan menigeen ze zou wenschen, naarmate men lager op den militairen ladder staat, behoeft men uit de voorschriften ook minder te kennen. Een luitenant der infanterie — om met één voorbeeld te volstaan — behoeft toch niet geheel I.R. = II A, I.R. = II B en het geheele V. veld. te kennen en zijn jeugdige hersenen te bezwaren met al datgene, wat des B.C.'s of des R.C.'s is! Opdat nu een ieder gemakkelijk zou kunnen vinden hetgeen voor hem — in ver-

band met het door hem te vervullen commando — van belang is, werden de reglementen zooveel mogelijk onderverdeeld in hoofdstukken, benoemd naar de verschillende tactische eenheden. En als iedereen dan begint met zich niet te laten afschrikken door de dikte van het betrokken boek, doch met het opslaan van den inhoud en daarin dan vervolgens nagaat, welke hoofdstukken voor hem van belang zijn, dan zullen velen reeds tot de overtuiging komen, dat de omvang van hetgeen moet worden bestudeerd meer schijnt, dan in werkelijkheid blijkt.

Het is mij bekend, dat sommigen dit nòg te veel vinden, in het bijzonder met het oog op de reserve-officieren, waarvan velen voor eigen militaire studie slechts weinig tijd beschikbaar hebben. Voor hen herhaal ik, wat ik zoeven zeide, dat — om een goed aanvoerder te kunnen worden — naast karakter- en tal van andere eigenschappen een zekere hoeveelheid kennis noodig is. Laat men op dit minimum vallen, gaat men derhalve beneden het toelaatbare minimum, Mijne Heeren laten wij dan de illusie om goed onderlegde aanvoerders te krijgen maar laten varen!

Ik weet zeker, dat men mij straks, bij het debat, zal zeggen: „een groot deel van het verlofspersoneel kàn niet „verwerken alles wat in de nieuwe reglementen en voor- „schriften is bepaald, zijn kennis blijft dus reeds vanzelf „beneden het toelaatbare minimum, dus laten we dan van „huis uit dat minimum maar verlagen.” M. d. V. Ik vermeen, dat hierop dan slechts één antwoord past, en dat — ik ben ervan overtuigd — instemming zal vinden bij een groot deel van onze reserve-officieren, zoo niet bij allen, n.l. dit: We zijn dankbaar voor hetgeen ons legerbestuur voor de opleiding en de verdere vorming van reserve-officieren doet, maar als blijkt, dat het verwerken (ook practisch) van het in de reglementen vastgelegde minimum bij het thans geldende opleidings- en vormingssysteem niet wel mogelijk is, dan verbeterde men het systeem net zoo lang tot voldoende resultaten worden bereikt! *Maar men draaie de zaken niet om door op het minimum te laten val-*

len; zulks zou zijn tot schade en wellicht zelfs tot schande van het leger!

Mijne Heeren, ik moet met mijn algemeene beschouwingen eindigen. Ik stond met opzet wat lang stil bij de stof, welke in onze nieuwe voorschriften behandeld moest worden, om U als mijn meening te kunnen kenbaar maken, dat een veroordeeling van die voorschriften, alleen op grond van hun dikte — een veroordeeling, welke inderdaad plaats vindt — niet alleen weinig overtuigend is. maar bovenal hoogst onbillijk.

Ik moet helaas onbesproken laten de kwestie, in hoeverre het gewenscht is om, ten behoeve van het verlofspersoneel, over te gaan tot het samenstellen van één of meer tactische aide-mémoires, en (of) tot het samenstellen (door de daarbij betrokken autoriteiten) van lijsten, waarin datgene is vermeld, wat elke categorie van het kader en van de officieren uit de verschillende voorschriften moet kennen. Bij dit laatste denk ik in het bijzonder aan het V.Veldd., bij welks samenstelling een indeeling in „regiment“, „bataljon“, „compagnie“, enz. niet kon worden gevolgd, en aan de hoofdstukken der wapenreglementen, waarin meer algemeene zaken zijn behandeld. Mocht in dit opzicht nog iets te doen zijn, dan hoop ik, dat de hand terstond aan de ploeg zal worden geslagen.

B. DE GRONDSLAGEN, WAAROP ONZE TACTISCHE REGLEMENTEN EN VOORSCHRIFTEN ZIJN OPGEBOUWD.

- a. De beteekenis van het vuur. Eenige algemeene opmerkingen met betrekking tot vuurplannen en de opstellingsplaats van vuurbronnen.

In het rapport, waarmede de commissie, belast met het samenstellen van een nieuw Fransch infanterie-reglement, haar ontwerp in 1875 den M.v.O. aanbood lezen wij ongeveer het volgende: het valt niet tegen te spreken, dat

de vervolmaking van de infanterie- en van de artilleriebewapening, welke zich in de laatste jaren heeft voltrokken, het aanzien van den strijd grondig hebben veranderd. De gevolgen van de drachtsvermeerderingen, de vergroo-ting van de juistheid van het vuur en van de vuursnelheid zijn grooter geweest, dan ooit te voorzien zijn geweest. De commissie neemt dan ook als axioma aan: „l'importance prépondérante du feu”.

Deze uitspraak geeft in gecompromeerden vorm weer de groote les, welke uit den oorlog 1870—71 kon worden getrokken. De ervaringen, opgedaan in volgende oorlogen in het tijdvak 1875—1914 (o.a. de Turksch-Russische oorlog, de Transvaalsche oorlog en de Russisch-Japansche oorlog) hebben alle de waarheid van dit axioma bevestigd.

Niettemin kan het eigenaardige verschijnsel worden geconstateerd, dat de gedachte aan „la prépondérance du feu” afstompte, naarmate de jaren 1870—71 verder achter den rug lagen. In het Fransch infanterie-reglement, dat het laatste voor 1914 is verschenen, vindt men de bedoelde gedachte nauwelijks vermeld; het eenige ware, ter bereiking van succes, scheen te zijn: „voorwaarts, altijd maar voorwaarts, in weerwil van alles!” Het offensief à outrance. En mocht men dan al tot de verdediging worden gedrongen, dan moest het een actieve verdediging zijn, waarin tegenaanvallen en tegenstooten een zeer voorname, zoo niet de voornaamste plaats innamen.

Met de noodige drang naar voren is de Fransche infanterie inderdaad in 1914 te velde getrokken. En het succes? U weet het allen. En de oorzaak? Absolute miskenning van de waarde van het vijandelijke zoowel als van het eigen vuur.

Is het dan te verwonderen, dat na den oorlog in alle nieuw verschenen tactische reglementen *wederom* in het bijzonder de aandacht wordt gevestigd op *de* factor, waarom in het gevecht ten slotte alles draait, n.l. de factor „vuur”?

Thans zijn bijna 20 jaren vervlogen sedert de mitrail-

leurs en de kanonnen zich op de slagvelden van den grootste aller oorlogen deden hooren. Het leed is spoedig vergeten en wellicht hierdoor is bij sommigen den indruk van de macht van het vuur, in het bijzonder van het mitrailleurvuur, vervaagd. Dezulken trachten in woord en geschrift, onder verkleineering van de waarde van het vuur, de beweging weder op den voorgrond te schuiven. Maar gelukkig zijn er zeer velen, die het hoofd koel houden en zich niet door allerlei smakelijk voorgedragen theorieën laten misleiden om weder denzelfden weg op te gaan als na 1871, een weg, die de infanterie onherroepelijk in het verderf moet storten.

Mijne Heeren, de mij toegemeten tijd is te kort om op dit onderwerp dieper in te gaan. Ik moge dus volstaan met op te merken, dat in de branding, welke de diverse meeningsuitingen ook thans wederom hebben veroorzaakt, toch nog steeds het volgende als een rots te midden van de kokende golven, zich handhaaft:

1o. dat de oorlogservaring heeft geleerd, dat de kracht van de verdediging voornamelijk berust op het vuur;

2o. dat deze oorlogservaring aan waarde wint, naarmate het afstootend vermogen van het samenstel der verdedigende vuurwapenen toeneemt, en dat dus in een toekomstigen oorlog — wanneer ongetwijfeld zal blijken, dat dit afstootend vermogen wederom is toegenomen — de verdediger verstandig zal doen zijn verdedigingssysteem, nog meer dan vroeger, op deze ervaring te baseeren;

3o. dat de oorlogservaring heeft geleerd, dat het er voor den aanvaller om gaat het vuur zóó krachtig op te voeren, dat het verdedigende vuur genoegzaam wordt onderdrukt, omdat alleen hierdoor de beweging op het gevechtsveld mogelijk wordt (het verrassen van den tegenstander, het gebruik maken van de duisternis, van mist, rook, nevel, e.d. laat ik hier buiten beschouwing);

4o. dat de juistheid van deze oorlogservaring — ongeacht wat door sommigen daartegen wordt aangevoerd — in

nagenoeg alle landen door de legerleiding wordt erkend, blijkende o.m. uit het streven om de aanvalsvuurkracht der infanterie op te voeren (in het bijzonder met krombaanvuur, toebedeeling van artillerie, enz.) en den steun, door andere wapens aan de infanterie te verleen (o.m. door vechtwagens, artillerie en vliegtuigen), te perfectionneeren.

Met het bovenvermelde voor oogen kan het U niet verwonderen, dat onze legerleiding onze nationale tactiek neergelegd in de tactische voorschriften, heeft doen opbouwen op dezen internationaal als hecht en stevig erkenden grondslag: „Dans la défensive, c'est avant tout, par le feu qu'on arrête une attaque”,

„L'offensive, c'est le feu qui avance”

„La manoeuvre est du feu, qui se déplace”.

De kunst is nu om het verdedigend, dan wel het aanvallend vuur zóódanig te organiseeren, dat het zijn hoogste rendement afwerpt. Gelet op de verscheidenheid der wapenen, welke aan het vuurgevecht deelnemen, en gelet op de min of meer gecompliceerde verdedigings- en aanvalsmethoden, welke heden ten dage worden toegepast, kan het hoogste rendement slechts worden bereikt, indien het vuur volgens een vooraf zorgvuldig opgemaakt plan wordt afgegeven. Het samenstellen van een *vuurplan* kost echter tijd en het lijkt mij daarom goed er eens de aandacht op te vestigen, dat — indien men een troep ergens heen zendt om den vijand tegen te houden — men niet mag verwachten, dat na aankomst ter plaatse die troep terstond een maximum prestatie kan leveren. Haar vuurkracht is aanvankelijk slechts gering in vergelijking met die, welke kan worden ontwikkeld, nadat zorgvuldig een vuurplan is kunnen worden opgemaakt. Voor een aanval geldt desgelijks, waarbij zich bovendien nog het nadeel voordoet, dat — indien een troep zonder wel overwogen vuurplan maar voorwaarts wordt gejaagd — het verband tusschen de *beweging* en het *vuur* te wenschen moet overlaten; en daar draait nu juist alles om!

Hetgeen een vuurplan moet bevatten en hoe het wordt samengesteld is uitvoerig in onze voorschriften omschreven.

Te dien aanzien moge ik echter nog op 5 punten de aandacht vestigen.

1o. Een schets met elipsen, al dan niet verlucht met fraaie pijlen, is niet voldoende. Bij elk vuurplan behooren één of meer staten, bevattende voor elk der daarop afzonderlijk aangegeven vuren of vuurstelsels, bepalingen omtrent de wijze van uitvoering daarvan, zooals bijvoorbeeld: wijze van ontketening van het vuur, tijdsduur, munitieverbruik, vuursnelheid, e.d. Voor modellen van die staten verwijs ik naar mijn artikel in de M.S. van Maart 1936. En als de schetsen en staten dan gereed zijn, dan..... gebeurt er nog niets, indien niet elk vuurorgaan bij de infanterie en elke batterij een opdracht heeft ontvangen, waarin precies vermeld is — gebaseerd op het vuurplan — wat dat vuurorgaan of die batterij heeft te doen. Daar komt het tenslotte op aan!

2o. Het moet U opgevallen zijn, dat bij het opbouwen van een artillerievuurplan de D.G.C. het vuurplan ontvangt van de D.Cn., en de D. G. A. C. van de D. A. C.; voorts dat in divisieverband de D. C. een ontwerp vuurplan ontvangt van de R.Cn. der infanterie en de D.A.C. van de commandanten van de artillerie, bestemd voor rechtstreekschen steun. Ik heb vaak kritiek op deze bepalingen in onze voorschriften gehoord; de critici zeggen, dat eenzelfde stuk dubbel wordt ingediend en dat zulks overbodig is. Toch geloof ik, dat onze legerleiding juist heeft gezien. Aannemende, dat een D. C. tot zijn D. G. C. en een R. C. der infanterie tot zijn D. C. in dezelfde taal spreekt als een D. A. C. tot den D. G. A. C. en een Afd. C. der rechtstreeks steunende artillerie tot den D. A. C. — hetgeen ik overigens ontken — dan nog is aan een dubbel indienen van eenzelfde stuk dit groote voordeel verbonden, dat in den staf van den hoogerem commandant over 2 exemplaren van het stuk wordt beschikt en de D. G. C. met den D. G. A. C. onderscheidenlijk de D. C. met den D. A. C. niet met z'n tweeën op eenzelfde stuk behoeven te turen, waarbij de een zich voornamelijk interesseert voor de tactiek en de ander voor de artilleristische mogelijkhe-

den. Daarbij komt nog, dat D. G. C. en D. G. A. C. respectievelijk D. C. en D. A. C. in den regel niet in dezelfde kamer zitten. Het behoeft dan ook, naar mijne meening, wel geen nader betoog, dat de snelheid van werken aanzienlijk wordt gebaat, indien de ontworpen vuurplannen langs twee wegen worden ingediend.

30. Bij alles, wat in onze voorschriften omtrent het organiseeren van het vuur is bepaald, heeft men zich steeds op het standpunt gesteld: „*de plaats, waar het vuur moet liggen, is hoofdzaak; de opstellingsplaats der vuurwapenen volmaakt bijzaak.*” Men moet dus altijd beginnen met zich de vraag te stellen: *waar wil ik het vuur zien vallen*; is op deze vraag antwoord gegeven dan resulteert daaruit de opstellingsplaats van de vuurwapenen. Het kan dus een commandant in den regel volmaakt onverschillig laten, waar zijn afdeelingen (om mij tot de artillerie te bepalen) gaan staan, mits zij maar het gewenschte terrein onder vuur kunnen nemen. „Du sollst dem Artilleristen nicht sagen wo er auffahren soll, sondern wo sein Eisen liegen soll” (Gen. d. Art. Bleidorn; zie von Cochenhausen „Taktisches Handbuch” blz. 292).

Het is derhalve onjuist om eerst de afdeelingen ergens neer te zetten, om dan vervolgens na te gaan, wat zij uit de gekozen opstellingsplaats alzoo onder vuur kunnen nemen of..... *niet* onder vuur kunnen nemen en in verband hiermede de opdrachten voor de artillerie samen te stellen. Dit is de omgekeerde wereld!

Laten we dus als axioma aannemen, dat allereerst moet worden uitgemaakt, waar het vuur moet vallen. In groote lijnen doen de D.G.C. en de D.C. zulks in de artillerieparagraaf van hun algemeen bevel door daarin — ieder voor zooveel hem betreft — te bepalen o.m. tot hoever bepaalde artillerie moet kunnen schieten, welke terreinen in het bijzonder onder vuur moeten kunnen worden genomen en door hoeveel artillerie neven-onderdeelen moeten kunnen worden gesteund, welke steun door de D.A. aan de D.G.A. moet kunnen worden verleend, enz., enz., Het is dan dikwijls niet zoo heel eenvoudig om de artillerie

zoodanig op te stellen, dat aan al deze wenschen kan worden voldaan, te meer niet omdat rekening moet worden gehouden met allerlei technische artilleristische eischen. Dikwijls zullen dubbele decimeter en wellicht zelfs de schootstafel te hulp moeten worden geroepen om tot de conclusie te komen: de 1e afd. moet staan bij de boerderij x en de 2e afd. bij de molen ij. Terloops moge ik opmerken, dat de plaats van artilleriestellingen niet voldoende wordt bepaald door het opsommen van vierkanten. De vraag is nu, of het bepalen van de opstellingsplaatsen der artillerie dan wel normaal tot de taak van den D.G.C. en van den D.C. gerekend kan worden. Onze voorschriften beantwoorden deze vraag ontkennend. U zult dan ook in geen enkel schema van een algemeen bevel, noch van een D.G.C., noch van een D.C. een punt vinden, luidende: plaats van de artillerie. M.i. volkomen terecht. Deze commandanten zouden zich dan verliezen in detailwerk waarvoor detailkennis noodig is en waarvoor zij een artilleriecommandant hebben.

Men heeft mij wel eens gezegd, dat de D.G.C. en de D.C. de opstellingsplaats van de artillerie *moeten* vaststellen, omdat er anders drama's gebeuren, bijvoorbeeld: de artilleriecommandant kan dan stellingen aanwijzen, waar de artillerie de infanterie hindert en omgekeerd. Mijne Heeren, evenals U ben ik huiverig voor drama's, maar laat ik U zeggen, dat op het gevechtsveld beide wapens elkander nagenoeg nog nooit hebben gehinderd en dat — indien bij hooge uitzondering zulks wel het geval was — ter plaatse op eenvoudige wijze de moeilijkheden uit den weg konden worden geruimd.

En nu zult U mij vragen: zijn er dan nooit redenen om de plaats van de artillerie *wél* in het algemeen bevel te noemen? Mijne Heeren, uitzonderingen zijn altijd te construeeren. Stelt U bijvoorbeeld voor, dat er ergens een beek loopt. Dan kan ik begrijpen, dat de betrokken commandant bepaalt: geen artillerie op den aan 's vijands zijde gelegen oever. En stelt U eens voor, dat de artillerie-

commandant reeds lang te voren op de hoogte kon worden gebracht met de bedoelingen en plannen van zijn chef, zoodat hij in de gelegenheid is geweest alle artilleristische problemen te besturen, vóór dat men aan het opmaken van het algemeen bevel begon. Welnu, ik geloof dat onze legerleiding er wel geen bezwaar tegen zal hebben om onder die omstandigheden de artilleriestellingen in het algemeen bevel te vermelden, zijnde dit de uitzondering, welke den regel — dat die stellingen *niet* worden vermeld — bevestigt.

4o. Indien voldoende tijd beschikbaar is wordt een vuurplan opgebouwd van laag naar hoog, opdat de hoogere Cⁿ. — met de wapenen, waarover zij rechtstreeks de beschikking hebben — aan wenschen van lagere Cⁿ. zullen kunnen voldoen en opdat de hoogere Cⁿ. zorg zouden kunnen dragen voor een behoorlijk verband tusschen de verschillende rechtstreeks onder hen ressorteerende onderdeelen. In den oorlog zullen de omstandigheden echter vaak zóó zijn, dat deze ideale gang van zaken niet kan worden gevolgd, d.w.z. dat de hoogere Cⁿ. niet kunnen en niet mogen wachten, totdat zij van hun ondercommandanten vuurplannen met allerlei wenschen ten aanzien van versterking en aanvulling van ontworpen vuren hebben ontvangen, omdat oogenblikkelijk ingrijpen met vuur slechts redding kan brengen, ook al ligt dit vuur niet „op z'n mooist“. Onze voorschriften hebben een open oog voor dergelijke omstandigheden en passen daarom het beginsel toe: Is er geen tijd voor het maken van vuurplannen op de normale wijze, dan moet iedereen beginnen met de te zijner beschikking zijnde wapenen in te zetten, zooals de toestand vordert, en daarna (profiteerende van elke gelegenheid, welke zich voordoet) regelend optreden teneinde zodoende het rendement van het vuur te verhoogen.

5o. Een vuurplan leeft! Tot kort vóór het moment, waarop de strijd losbrandt, is het — afhankelijk van de binnenkomende berichten omtrent den vijand, enz. — aan veranderingen en aanvullingen onderhevig.

Blijkt tijdens het gevecht, dat het ontworpen vuurplan niet in de behoeften voorziet, welnu Mijne Heeren, dan moet het vuur worden gebracht (het artillerievuur bijvoorbeeld op verzoek van de infanterie) op punten, welke niet in het vuurplan waren opgenomen, dan wel kan het vuur worden afgegeven op initiatief van den commandant van het betrokken vuurorgaan c.q. den commandant van het betrokken artillerie-onderdeel.

Ik ga er thans toe over eenige beschouwingen te wijden aan de beginselen, welke gelden bij:

b. De verdediging.

1. Het schootsveld.

In de verdediging gaat het er dus om een *stelsel van vuren* te organiseeren, dat zóó krachtig is, dat de aanval-ler daarin strandt. Daarnaast erkennen onze voorschriften wel het nut van „*de beweging*”, als onderdeel van een verdedigingsplan (tegenstooten en tegenaanvallen), doch zij verbinden aan de toepassing van „*de beweging*” bepaalde voorwaarden, waarover straks meer.

Het vuur, dat voor een stelling wordt georganiseerd, is uit den aard der zaak een combinatie van infanterie- en van artillerievuur. Aannemende echter, dat de kortste baan van de artillerie ± 300 m vóór de frontlijn moet liggen, kan het terrein vóór een hoofdweerstandsstrook tot een diepte van ± 300 m dus uitsluitend door infanterievuur worden beheerscht. Eerst boven een afstand van ± 300 m van de frontlijn kan het gecombineerde infanterie- en artillerievuur zich doen gelden. Deze logica heb ik noodig om U te verklaren, waarom onze voorschriften een schootsveld van minstens 500 m voor de frontlijn wenschelijk achten. Immers er is ook wel een tijd geweest, dat een schootsveld van bijvoorbeeld 200 m voldoende werd geacht. Deze meening nu is absoluut onjuist, omdat de infanterie in die 200 m. geheel alleen den vijand tot staan moet brengen en de oorlogservaring heeft bewezen, dat 200 m in zóó korten tijd door den aanval-ler kunnen worden doorloopen, dat de

verdedigende infanterie niet voldoende tijd krijgt om den aanvaller de noodige verliezen toe te brengen; hierbij vergete men niet, dat het doen losbranden van het vuur ook eenigen tijd vordert. Voorts valt het niet te weerspreken, dat hoe langer men den aanvaller onder vuur kan nemen — m.a.w. hoe grooter het schootsveld — des te voordeelijker dit voor den verdediger moet zijn. Aangezien nu de oorlogservaring heeft geleerd, dat in den bewegingsoorlog de verdedigende infanterie in 't algemeen voldoende tijd krijgt om den aanvaller met vuur te bestrijden indien de diepte van het schootsveld 500 m bedraagt, is hiermede dus de desbetreffende bepaling in onze voorschriften verklaard.

Ik moet er echter de aandacht op vestigen, dat het hier gaat om een verdediging, waarbij het streven voorzit den vijand vóór de frontlijn tot staan te brengen. De vraag doet zich nu voor, wat er moet worden gedaan, indien met geen mogelijkheid een stelling kan worden gevonden met een schootsveld van 500 m. Moeten we dan de illusie om den vijand vóór de frontlijn tot staan te brengen laten varen? Het antwoord ligt — zooals meestal in de tactiek — voor de hand en moet luiden: Ja, tenzij de stelling door een hindernis wordt gedekt en deze 's vijands stormloop dermate kan vertragen, dat hierdoor met een kleiner schootsveld genoegzaam kunnen worden genomen; immers de combinatie „hindernis en ondiep schootsveld” kan tenslotte ook nog den gewenschten tijd opleveren om den vijand met vuur genoegzaam verliezen toe te brengen. Dit geval heeft zich in den stellingoorlog herhaadelijk voorgedaan. Doch ook de combinatie „hindernis en ondiep schootsveld” is aan grenzen gebonden. En zoo kan gebrek aan schootsveld alsmede gemis van een hindernis oorzaak zijn, dat men zijn illusie om den vijand vóór de frontlijn tot staan te brengen, moet laten varen. Men moet dan overgaan tot het verdedigen van eenige achter elkaar gelegen, los van elkaar staande, lijnen met de bedoeling den vijand bij zijn aanval op elk dier lijnen telkenmale af te

zwakken tot tenslotte zijn aanvalskracht is gebroken. Op deze „lijnen-verdediging" kom ik nog nader terug.

2. De waarde van flankerend infanterievuur.

Het groote bezwaar van infanterievuur, afgegeven in een richting welke loodrecht staat op het front, is, dat de schutter het natuurlijke doel vormt voor een aanvaller, die recht tegenover hem voorwaarts dringt. Om dus te kunnen attaqueeren is het recept vrij eenvoudig, nl.: iedere aanvaller moet het vuur dooven van den verdediger, die recht voor hem zit. Vandaar, dat met al in de grijze oudheid met een gebroken vuurlijn ging werken om flankerend vuur te kunnen afgeven. Het werd nu voor den aanvaller vrij moeilijk om het vuur, dat hem bij het voorwaarts gaan hinderde, te dooven, want de vuurbron lag vaak een heel eind zijwaarts, soms zelfs ver buiten het aanvalsvak. „Flankerend vuur" was dan ook bij het uitbreken van den wereldoorlog heelemaal geen „nieuwkje". Het ontwikkelde zich echter meer en meer tot dat het hier en daar dermate werd overdreven, dat ten slotte geen enkel automatisch wapen meer frontaal schoot en dientengevolge het vuur op eenigszins groote afstanden was uitgeschakeld. Aan het uitsluitend afgeven van flankerend vuur bleek in de practijk bovendien nog het bezwaar verbonden, dat het vuur wel nuttig werkte zoolang de vuurbronnen door den aanvaller niet werden bedreigd; zoodra dit echter wel het geval was, was het vuur hoogst onbetrouwbaar, omdat de schutters hun wapen richtten op den vijand, die voor hen het gevaarlijkste was, d.w.z. op den vijand, die recht op hen af kwam. Om deze redenen is het dus fout, indien het verdedigend vuur uitsluitend bestaat uit flankementsvuur. Het infanterievuur *moet* diepte hebben. Frontaal, echarpeerend en flankerend vuur moeten derhalve oordeelkundig worden gecombineerd, terwijl automatische wapenen, welke echarpeerend of flankerend vuren, in front behoorlijk beschermd moeten worden.

Een en ander heeft er toe geleid, dat onze voorschriften

bepalen, dat de lt.mitr^s. in de eerste plaats bestemd zijn tot het afgeven van vuur in een sector, waarvan de as in algemeenen zin loodrecht op het beloop van de weerstandslijn staat, en dat alle lichte mitrailleurs, behoorende tot de voorcompagnieën, aan het stormvuur moeten kunnen deelnemen. Voorts dat de zware mitrailleurs in de eerste plaats bestemd zijn om het voor de frontlijn gelegen terrein over de volle breedte met flankerende en echarpeerende vuren te bestrijken. Dat voor dit vuur niet meer zware mitrailleurs moeten worden bestemd, dan noodzakelijk is, behoeft geen betoog; evenmin behoeft het nadere verklaring, dat flankerend schietende mitrailleurs nergens anders kunnen staan dan ver naar voren, d.w.z. in de strook der voorcompagnieën.

De zware mitrailleurs, welke niet benoodigd zijn voor het met flankerend en echarpeerend vuur bestrijken van het terrein vóór de frontlijn, moeten uit den aard der zaak meer achterwaarts worden opgesteld, waardoor zij in staat zijn mede te werken aan de verdediging van het inwendige van de hws. Dat ze aanvankelijk — profiteerende van de groote dracht en zoonoodig opgesteld in verwisselstellingen — moeten kunnen deelnemen aan vuren op groote afstanden en zooveel mogelijk moeten deelnemen aan het stormvuur spreekt wel vanzelf.

3. De groepeerings van de infanterie in de hws.

In 1914, bij het uitbreken van den wereldoorlog, was het geweer voor de infanterie het hoofdwapen. Wel bestonden er mitrailleurs en waren deze in verschillende organisatiën opgenomen, maar nog slechts in beperkt aantal, zóó beperkt zelfs, dat zij onmogelijk het vervullen van de hoofdrol voor zich konden opeischen. Om dus aan een stelling een voldoende afstootend vermogen te geven moest men er wel toe overgaan een groot aantal geweren op één lijn te plaatsen en, toen de fronten zich stabiliseerden, in één loopgraaf. Dit systeem had echter afgedaan, toen de artillerie — door een massalen inzet — in staat

bleek een enkelen loopgraaf in betrekkelijk korten tijd in puin te schieten. Men kwam toen op de gedachte de infanterie in 2 of meer achter elkaar gelegen lijnen te groepeeren, waartegen geen bezwaar was, omdat de enorme uitbreiding van het aantal mitrailleurs het niet langer noodzakelijk maakte in elke lijn de infanterie mannetje aan mannetje op te stellen. Door een opstelling van alle wapenen in 2 of meer achter elkaar gelegen lijnen (loopgraven) werden echter aan de artillerie, die zich meer en meer uitbreidde, toch nog te kwetsbare doelen geboden. Waar nu echter de ervaring leerde, dat — om vuur voor een bepaalde lijn te brengen — het heelemaal niet noodig was alle wapenen in die lijn op te stellen, was de te volgen tactiek spoedig gevonden. Men organiseerde vuren voor enkele achtereenvolgende lijnen en groepeerde de wapenen, welke voor elk van die lijnen vuur moesten brengen, in een min of meer diepe strook daarachter. Zie hier „in a nutshell” de wordingsgeschiedenis van de moderne hws., met haar frontlijn — zijnde de binnengrens van het stormvuur — en met haar stoplijn — zijnde de binnengrens van het achterste afsluitingsvuur, dat in de hws. is gelegen.

Hoewel in dit systeem elk troepenonderdeel, ter plaatse waar het in de hws. wordt opgesteld, zich ter verdediging inricht en vuren voor een bepaalde lijn voorbereidt, zoo neemt dit toch niet weg, dat achterwaarts opgestelde troepen ten opzichte van meer naar voren opgestelde troepen een rol als „reserve” kunnen vervullen. Die rol bestaat dan o.m. uit:

- het aanvullen van door geleden verliezen verzwakte onderdeelen;
- het aflossen van uitgeputte troepen;
- het uitvoeren van tegenstooten;
- het afgrendelen van een in de hws. doorgedrongen aanvaller.

Wat moet nu de diepte van een hws. zijn?

Minimum ± 1000 m, opdat de bezetting van de stop-

lijn onttrokken is aan 's vijands vuur, dat op de frontlijn en het onmiddellijk daarachter gelegen terrein is gericht.

Maximum \pm 1500 m tenminste als men de illusie koestert den vijand vóór de frontlijn tot staan te brengen en te dien einde alle zw.mitr. en mortieren — ook die, welke zijn opgesteld achter de stoplijn — aan het stormvuur wenscht te laten deelnemen.

In algemeen en in zinnig kan men zeggen, dat in niet te zeer bedekt terrein, vooral wanneer dit golvend is, deze illusie in vervulling kan gaan, omdat het dan meestal mogelijk zal zijn de frontlijn zoodanig te kiezen, dat voldoende schootsveld aanwezig is, en omdat een groot gedeelte van de infanterie der hws. — gedekt opgesteld en in de diepte gegroepeerd — in het bijzonder met de zware mitrailleurs vuur vóór de frontlijn kan brengen.

Onze voorschriften stellen zich — zeer terecht — op het standpunt, dat men in twee gevallen zijn illusie om den vijand voor de frontlijn tot staan te brengen, moet laten varen:

1e geval. Indien men door gebrek aan schootsveld (en hindernissen) op zijn vingers kan natellen, dat de tijd zal ontbreken om den vijand vóór de frontlijn zooveel verliezen toe te brengen als noodig zijn om zijn aanvalskracht te breken. Wel is waar zou men het tekort aan tijd kunnen goed maken door een abnormale verhooging van het aantal achter de frontlijn op te stellen vuurwapenen, doch dit geneesmiddel is ondeugdelijk, omdat een te kwetsbare opstelling ontstaat.

2e. geval. Indien de configuratie van het terrein achter de frontlijn zoodanig is, dat slechts een zeer ondiepe strook beschikbaar is voor de opstelling van wapenen, welke hun vuur vóór die frontlijn kunnen brengen. Plaatste men in die ondiepe strook het aantal wapenen, dat benoodigd is om den aanvaller voor de frontlijn tot staan te brengen, dan zou ook in dit geval een te kwetsbare opstelling ontstaan.

Eén dezer gevallen, dan wel beide gevallen, doet (doen) zich voor in bedekt terrein (culmineerende in boschterrein,

dorpen, e.d.) alsmede in polderland, wanneer dijken en kaden het schootsveld belemmeren. In dergelijke terreinen moet men met het verdedigingssysteem over stag gaan, door het streven, om den vijand vóór de frontlijn tot staan te brengen, te laten varen en over te gaan tot het weerstand bieden in eenige achter elkaar gelegen, los van elkaar staande lijnen, met de bedoeling den vijand bij zijn aanval op elk dier lijnen steeds meer af te zwakken totdat zijn aanvalskracht is gebroken.

Het spreekt nu wel vanzelf, dat in de bedoelde terreinen bij toepassing van het geschiktste verdedigingssysteem, de afstand van stoplijn tot frontlijn meer dan 1500 m kan bedragen. Echter wordt aan de diepte van de hws. paal en perk gesteld door den eisch, dat de achter de hws. opgestelde artillerie tegenvoorbereidingsvuren moet kunnen afgeven.

Keeren wij thans weder terug naar — wat ik zou willen noemen — een gewone hws., dat is dus een hws., waarin de groepeeringsverband houdt met het streven den aanvallers voor de frontlijn tot staan te brengen en — zoo dit mislukt — in het inwendige van de hws.

Onze voorschriften veroordeelen een bezetting van de hws., waarbij alle infanterie-wapenen over de geheele diepte en breedte zijn uitgezaaid op een wijze, zooals een landman het koren uitzaait. Aan een dergelijk uitzaaien immers zijn talrijke nadeelen verbonden, waarvan de voorname zijn:

1o. de verdediging van de hws. komt geheel ten laste van de infanterie, aangezien de artillerie nergens onbezette terreingedeelten vindt, waar zij haar projectielen kan deponeren;

2o. een stelselmatige verdediging van het inwendige van de hws. met vooraf voorbereide vuren is uiterst bezwaarlijk, zoo niet uitgesloten, omdat in een bataljonsvak van 800 m breedte en 1000 m. diepte 1 (zegge één) automatisch wapen komt te staan op elke $\pm 20.000 \text{ m}^2$;

3o. lacunes in het vuur zijn dus niet te vermijden;

4o. de vernietiging van een enkel vuurorgaan vergroot

een lacune of doet, waar ze niet bestond, een lacune ontstaan;

5o. de vijand krijgt derhalve gelegenheid om ondervonden weerstand weg te manoeuvreeën;

6o. de gevechtsleiding wordt, in het bijzonder voor de lagere commandanten, uitermate moeilijk;

7o. elk vuurorgaan krijgt een te groote zelfstandigheid; waardoor bij de verdediging van het inwendige van de hws. op ontoelaatbare wijze wordt gespeculeerd op een juist tactisch inzicht van de laagste commandanten.

Mijne Heeren, met nadruk breng ik dus naar voren, dat onze legerleiding dit alles *niet* heeft gewild, blijkende uit den door haar in de voorschriften neergelegden wensch, dat vóór de hws. en in het inwendige daarvan afsluitingsvuren zouden worden georganiseerd *van voldoende diepte en dichteit en bestaande uit infanterie- en uit artillerievuren*. Er ontstaan dus *vuurbanden*, welke — voor wat de infanterie betreft — worden gevormd door het vuur van wapenen, welke achter de binnengrens van elke vuurband in een terreinstrook van maximum 500 m diepte zijn opgesteld: zw.mitr. kunnen zelfs nóg verder achterwaarts worden opgesteld. Deze strooken, waarin de vuurwapenen hun opstellingsplaats vinden, slingeren zich grillig door het terrein en passen zich daaraan geheel aan. Hierdoor is het vrijwel uitgesloten, dat de vijand het beloop dier strooken nauwkeurig zou kunnen vaststellen. Doch wanneer wij eens voor een oogenblik het onwaarschijnlijke veronderstellen en er van uitgaan, dat de vijand de ligging van de bedoelde strooken volkomen bekend is, dan moge ik doen opmerken, dat zulks niet zoo heel erg is, omdat er van een stelselmatige neutraliseering van die strooken toch geen sprake kan zijn, laat staan van een stelselmatige vernieling van alle gevechtsofstellingen. Aannemende toch, dat in een hws. drie strooken zijn te onderkennen respectievelijk 400, 300 en 300 m in totaal dus 1000 m diep, dan zijn — gerekend op 150 schoten per ha — voor het neutraliseeren 1500 schoten per 100 strekkende meter noodig. Deze 1500 schoten moeten in drie achtereenvolgende perioden, tel-

kenmale in korten tijd (bijvoorbeeld 20 minuten) worden afgegeven, opdat de aanvallende infanterie van de verkregen neutralisatie zou kunnen profiteren. Een en ander komt er op neer, dat de aanvaller dan over ruim 5 batterijen per 100 m aanvalfront zou moeten beschikken! Commentaar lijkt mij overbodig en ik meen daarom te mogen overgaan tot de bespreking van een volgende punt, te weten de vakindeeling in een hws.

Bij de troepenindeeling geldt als beginsel, dat men zoo veel troepen in de hws. moet plaatsen als noodig zijn om haar met vuur te kunnen verdedigen. Laten wij eens aannemen, dat daartoe in een bepaald vak x eenheden noodig zijn. Het doet dan noch aan de dichtheid van de bezetting noch aan de intensiteit van het vuur iets af, of men die eenheden verdeelt over 2, dan wel over 3 vakken, dan wel — om man en paard te noemen — of men in een regimentsvak werkt met 3 bataljons naast elkaar dan wel een groepeeringskiest met 2 voorbataljons en 1 bataljon achter de stoplijn. Vooropstellende dus dat een indeeling van een regimentsvak in twee of drie bataljonsvakken niet, maar dan ook heelemaal niet influenceert op de dichtheid van de bezetting, rijst niettemin de vraag, waarom onze voorschriften een zekere voorliefde toonen voor een groepeeringskiest van de bataljons naast elkaar.

Indien de sterkte van weerstands biedende voorposten in een regimentsvak op een bataljon wordt bepaald, dan bestaat er practisch geen andere mogelijkheid dan de twee overblijvende bataljons naast elkaar op te stellen, elk bataljon zich groepeerende over de geheele diepte van de hws. Het geval, waarin een R.C. een vierde bataljon krijgt teneinde dit in de voorpostenstrook te kunnen plaatsen, zal wel tot de uitzonderingsgevallen behooren. Als dus een toestand, waarbij 2 bataljons naast elkaar over de volle diepte van de hws. worden gegroepeerd, vrij normaal is te achten en derhalve bijzondere aandacht verdient, dan is het logisch, dat — als door omstandigheden 3 bataljons beschikbaar zijn — deze ook naast elkaar worden geplaatst, omdat men dan niet tot een

principieel andere groepeerings van het regiment behoeft over te gaan. Slechts indien er ernstige bezwaren bestonden tegen een groepeerings van een bataljon over de volle diepte van een hws. of tegen een indeeling van het regimentsvak in drie bataljonsvakken zou men daarvan afstand moeten doen. Het tegendeel is echter waar. Immers:

1o. het gevecht wordt in de hws. gevoerd in de diepte; bij een groepeerings met 2 voorbataljons en 1 bataljon achter de stoplijn, kunnen door dit laatste geen vuren ter ondersteuning van de voorbataljons en geen tegenstooten worden voorbereid (laat staan vuren afgegeven of tegenstooten uitgevoerd) zonder overleg met de commandanten van de beide voorbataljons;

2o. een opstelling met 2 voorbataljons en 1 bataljon achter de stoplijn heeft het nadeel, dat laatstgenoemd bataljon over een zeer breed front is gegroepeerd en de gevechtsleiding van den B.C. slechts gering kan zijn;

3o. een opstelling met 3 bataljons naast elkaar heeft het voordeel, dat elke B.C. het bevel voert op een zoo smal mogelijk front;

4o. een indeeling in 3 vakken maakt een soepeler indeeling van de troepen mogelijk waarin beter tot uiting kan worden gebracht de waarde, welke men aan het behoud van bepaalde terreingedeelten hecht;

5o. de oorlogservaring heeft geleerd, dat een drie-indeeling doorgaans beter voldoet dan een twee-indeeling.

Na deze beschouwingen zal het bij U, naar ik hoop, geen verwondering meer wekken, dat onze voorschriften een drie-indeeling aanprijzen, zonder nochtans een daarvan afwijkende indeeling te verwerpen.

Ik kom thans tot de vakindeeling bij een divisie. Onze voorschriften stellen zich op het standpunt, dat — indien voldoende artillerie beschikbaar is (waarover straks meer) — het in den regel aanbeveling verdient de drie regimenten infanterie — verminderd met de onderdeelen, bestemd voor het vormen van de divisiereserve — naast elkaar te plaatsen. De voordeelen hiervan zijn:

1o. de verdediging in de diepte is beter verzekerd, doordat elk regiment een smaller vak krijgt;

2o. de aflossing in elk vak wordt vereenvoudigd;

3o. het geval, dat een regiment met een 4de bataljon (ten behoeve van de voorposten) moet worden versterkt, doet zich bij een drie-indeeling nooit voor.

Het is geen bezwaar, dat — indien slechts 6 bataljons voor het meubileren van de hws. noodig zijn — de divisie-reserve dan uit 3 bataljons van verschillende regimenten bestaat. Immers een optreden van een regiment divisie-reserve *in zijn geheel* komt slechts zelden voor. Meestal zal met onderdeelen, bijvoorbeeld ter sterkte van een bataljon, plaatselijk een situatie moeten worden gered.

Ik breng thans de artillerie in het geding. De sterkte van onze D.A. laat slechts toe twee vakken van rechtstreekschen steun te voorzien, hierbij aannemende, dat men 1 afd. voor het uitvoeren van algemeene opdrachten wenscht te bestemmen. Organisatorisch zijn wij dus aangewezen op een indeeling in 2 vakken. Ongelukkigerwijze zullen wij echter — in onze verhoudingen — dikwijls breede fronten moeten innemen, waarbij elke divisie meer dan 6 bataljons in de hws. zal moeten plaatsen, hetgeen logisch tot een indeeling in 3 vakken zou moeten leiden. Maar dat kunnen wij niet, omdat we maar 2 afdeelingen voor rechtstreekschen steun beschikbaar hebben, tenzij er genoeg mede kan worden genomen, dat één vak geen rechtstreeksche steun krijgt, een geval echter, dat zich practisch niet voordoet en derhalve kan worden geëcarteerd. Blijft dus over zijn toevlucht te nemen tot het versterken van één of van beide voorregimenten met een vierde bataljon. Een weinig fraaie oplossing. Uit bovenstaande beschouwingen moge U echter duidelijk zijn gebleken hoe urgent het, in het bijzonder voor ons, is om de D.A. met een vierde afd. artillerie uit te breiden. Thans bestaat, gelet op de taak welke ons leger zeker te vervullen zal krijgen — te weten het voeren van de verdediging op een breed front — een wanverhouding tusschen het

aantal bataljons en het aantal afdeelingen artillerie eener divisie, een wanverhouding, welke snakt naar verbetering!

4. Het gebruik van de artillerie.

Onze voorschriften stellen zich op het standpunt, dat de vijand ook buiten de vuurzone van gemeenschappelijk infanterie- en artillerievuur — dus op groote afstanden — met vuur moet kunnen worden bestreden. Dit is niet zoo vanzelf sprekend als het schijnt. Velen Uwer zullen zich nog wel herinneren, dat kort na den grooten oorlog werd beweerd, dat dit vuur op grooten afstand geheel en al bijzaak was en dat men vóór alles het stormvuur moest organiseeren. Men zocht dan naar prachtige artilleriestellingen, welke zooveel mogelijk waren onttrokken aan het vuur van de vijandelijke batterijen, en dan..... dan bleef er soms — niet eens altijd — anderhalve batterij over, welke den strijd met de aanvallende artillerie kon aanbinden; het tegenvoorbereidingsvuur kwam veelal in het gedrang en aan storend en verontrustend vuur werd niet gedaan, omdat men er geen artillerie voor had. Als doekje voor het bloeden zeide men dan..... „maar ons stormvuur is verzekerd!”

Mijne Heeren, onze voorschriften verwerpen deze tactiek volmaakt. Immers, het gaat niet aan den aanvaller ongestoord te laten naderen tot aan de grens van het stormvuur en hem zodoende de vrijheid te laten op z'n doode gemak zijn infanterie ten aanval gereed te stellen, zijn artillerievuur ongestoord voor te bereiden, de verdedigende opstellingen ongestoord te bombardeeren, zijn verschoten munitie ongestoord aan te vullen en daarna als slotapothecose de verdedigende stelling ongestoord binnen te wandelen. Want een aanvaller, die op zulk een beleefde wijze door den verdediger wordt behandeld, zal zeker geen haast maken en net zoolang met den stormaanval wachten, tot dat de verdedigende stelling murw is geschoten; hij riskeert immers nagenoeg niets met een lange voorbereiding. De bedoelde tactiek is dus alleen reeds om deze redenen te veroordeelen. Toch kan ik niet

nalaten er ook nog op te wijzen hoe psychologisch onjuist deze tactiek bovendien is. Welk een moreele knak moeten verdedigers krijgen, die bemerken dat zij — zonder dat hiertegen iets wordt gedaan — in hun stellingen moeten blijven liggen, ten prooi aan 's vijands vuur, totdat zij, na min of meer langen tijd, door 's vijands lood zullen worden getroffen? Het zal dus wel Uw aller instemming hebben, dat onze voorschriften een dergelijke tactiek uitschakelen en in min of meerdere mate waarde toekennen aan:

1o. *vijandelijke artilleriebestrijding*;

2o. *storende vuren*, ten einde den vijand bij het gebruik van bepaalde wegen, *défilé's*, e.d., te storen;

3o. *verontrustende vuren* (een nieuwe benaming), ten einde den vijand gedurende zijn legering of gedurende het uitvoeren van werkzaamheden te verontrusten;

4o. *tegenvoorbereidingsvuren*, ten einde den vijand — wanneer hij zich voor den aanval gereed stelt — reeds dan zooveel mogelijk verliezen toe te brengen. Het zou niet de eerste maal zijn, wanneer door het tegenvoorbereidingsvuur een aanval in de kiem werd gesmoord;

5o. *vuren op oogenblikdoelen*.

Breekt ten slotte de vijandelijke aanval los, dan komen de *afsluitingsvuren* vóór en in de hws. in werking, waarvan dan het onmiddellijk vóór de hws. gelegen afsluitingsvuur, het *stormvuur*, het belangrijkste is.

Beschouwt men het samenstel dezer vuren nader, dan moet het duidelijk zijn, dat — op elk gevechtsmoment — niet alle vuren van gelijke beteekenis zijn. Zoo spreekt het wel van zelf, dat als de nood het hoogst is, d.w.z. als de tegenstander zich voor den aanval gereed stelt en daarna voorwaarts stormt en het er alsdan om gaat hem het binnendringen in de hws. te beletten, het tegenvoorbereidingsvuur en zeer zeker de afsluitingsvuren het belangrijkste zijn en dat men dan op alle overige vuren zooveel mogelijk moet bezuinigen, soms zelfs alle overige vuren geheel moet loslaten. Vandaar, dat onze voorschriften o.a. bepalen, dat als beginsel geldt:

— dat alle artillerie (zoowel D.G.A. als D.A.) moet kunnen deelnemen aan:

- 1o. de tegenvoorbereidingsvuren;
- 2o. de afsluitingsvuren vóór de hws. (in het bijzonder het stormvuur);

— dat een zoo groot mogelijk gedeelte van de artillerie (zoowel D.G.A. als D.A.) moet kunnen deelnemen aan de afsluitingsvuren in de hws. Hierbij laat ik enkele nuanceeringen, in verband met de taak der voorposten, nog even buiten beschouwing.

Omdat niet alle vuren op elk gevechtsmoment even belangrijk zijn, kan een scherpe scheiding tusschen de taak van de D.A. en van de D.G.A. tijdens het gevecht op den duur niet worden volgehouden, te meer niet, omdat wij nu niet bepaald in onze artillerie zwemmen. Ik moge opmerken, dat zelfs in Frankrijk, waar de artillerie aanzienlijk sterker is dan bij ons, van een scherpe scheiding geen sprake is. Onze voorschriften bepalen dan ook: „Hoewel er „naar moet worden gestreefd de D.A. en de D.G.A. elk „een afzonderlijke taak te geven, zal de scheiding tusschen „deze taken niet voortdurend scherp kunnen worden door- „gevoerd. De gevechtssomstandigheden zullen er dikwijls „toe dwingen aan de D.G.A. opdrachten te geven, welke „uitvoering in beginsel tot de taak der D.A. wordt gere- „kend, en omgekeerd.” Onnoodig op te merken, dat dit zoowel voor de verdediging als voor den aanval geldt. Welke vuren in beginsel tot de taak van de D.A. van van de D.G.A. behooren is, in de gevechtshandeling bepaald en moet ik thans verder buiten beschouwing laten.

Voorts stellen onze voorschriften zich op het standpunt, dat in beginsel alle artillerie (zoowel D.G.A. als D.A.) moet kunnen deelnemen aan de afsluitingsvuren vóór de voorpostenstrook, *doch alleen in het geval, dat tegenvoorbereidingsvuur vóór die strook is voorbereid*. Is dit laatste niet het geval, dan moet niettemin een gedeelte van de artillerie (bij voorkeur D.A.) steun kunnen verleenen aan weerstandbiedende voorposten.

Duidelijk worden dus 2 gevallen onderscheiden:

- 1o. tegenvoorbereidingsvuur vóór de voorpostenstrook;
- 2o. geen tegenvoorbereidingsvuur voor de voorpostenstrook.

Het maken van dit onderscheid is bepaald noodzakelijk, omdat een aanvaller, die in contact is gekomen met weerstandbiedende voorposten op 2 manieren te werk kan gaan:

a. hij kan, door het ondernemen van plaatselijke aanvallen, die voorposten terugwerpen en oprukken tot dat hij een gunstige uitgangstelling voor den aanval op de hws. heeft veroverd, om zich vervolgens in die uitgangstelling voor den lateren aanval op de hws. gereed te maken; een aanval dus met twee aanloopen;

b. hij kan zich vóór de voorposten gereed maken voor een aanval op de vps., die in onmiddellijke aansluiting daarmee, overgaat in den aanval op de hws.; een aanval in één aanloop dus.

Welke aanval de tegenstander zal toepassen is natuurlijk van tal van omstandigheden (terrein, beschikbare middelen, enz.) afhankelijk en de verdediger zal goed doen zich eens op het standpunt van den aanvaller te stellen, ten einde zoo veel mogelijk zekerheid te verkrijgen omtrent hetgeen hem te wachten staat.

Kan vrijwel met zekerheid een aanval in één aanloop worden verwacht, dan is het duidelijk, dat het tegenvoorbereidingsvuur vóór de voorpostenstrook moet liggen. Alle artillerie moet aan dit vuur kunnen deelnemen (ik heb zulks zoo juist gememoreerd) en het spreekt als $2 \times 2 = 4$, dat — als vervolgens 's vijands aanval losbreekt — ook alle artillerie deelneemt aan de afsluitingsvuren vóór de voorpostenstrook, hetgeen — als ik dat zoo mag zeggen — te bewijzen was.

Kan daarentegen vrijwel met zekerheid worden verwacht, dat de vijand niet in staat is — na de verovering van de vps. — onmiddellijk tot den aanval op de hws. over te gaan, dan kan de verdediger:

— óf het tegenvoorbereidingsvuur uitsluitend vóór de hws. organiseeren;

— óf twee stelsel van tegenvoorbereidingsvuur voorbe-

reiden, n.l. één voor de vps. en één voor de hws.

Het tegenvoorbereidingsvuur wordt uitsluitend vóór de hws. georganiseerd, indien:

1o. geen voldoende munitie beschikbaar is om ook nog tegenvoorbereidingsvuur voor de vps. af te geven;

2o. de gelegenheid ongunstig is om — na het afgeven van tegenvoorbereidingsvuur voor de voorposten — de artillerie van stelling te doen verwisselen. Stellingverandering toch is noodzakeijk, omdat door het afgeven van tegenvoorbereidingsvuur voor de voorposten de aanvaller gelegenheid krijgt de opstellingsplaatsen der verdedigende artillerie vast te stellen. Bleef die artillerie daarna in haar stellingen staan, dan zou aan den aanvaller gelegenheid worden geboden om tijdig vóór den aanval op de hws. de verdedigende artillerie buiten werking te stellen. Zijn dus de voorwaarden voor stellingverandering ongunstig, dan zal alleen reeds om deze reden moeten worden afgezien het tegenvoorbereidingsvuur ook voor de vps. te organiseren.

Uit een en ander volgt onmiddellijk, dat twee stelsels van tegenvoorbereidingsvuur alleen toelaatbaar zijn indien:

1o. de verdediger over een voldoende hoeveelheid munitie beschikt;

2o. de voorwaarden gunstig zijn om de artillerie, nadat zij het tegenvoorbereidingsvuur vóór de voorposten heeft afgegeven, van stelling te doen veranderen.

Er valt nu nog slechts te bewijzen, dat — als het tegenvoorbereidingsvuur niet voor de vps. ligt — de voorposten slechts door een gedeelte van de artillerie (bij voorkeur D.A.) moeten worden gesteund. Dit bewijs is niet moeilijk te leveren.

Ik moge dan doen opmerken, dat — als men met *alle* artillerie de vps. ging steunen — men dan de bezwaren, verbonden aan de stellingverandering, weer binnenhaalt; bezwaren, die ons deden afschrikken het tegenvoorberei-

dingsvuur voor de voorposten te leggen. De consequentie hiervan zou zijn, dat men de voorposten dan maar in het geheel niet met artillerie steunde. Accoord, doch dat onze voorschriften deze consequentie niet aanvaarden moet niettemin worden toegejuicht, omdat ook in het belang van het moreel der voorposten iets moet worden gedaan! Dat bij voorkeur onderdeelen van de D.A. den steun aan de voorposten moeten leveren volgt reeds uit het feit, dat deze steun zuiver „rechtstreeksche” steun is, in overleg met den C. van de artillerie voor rechtstreekschen steun moet worden geregeld en in werking komt op verzoek van den commandant van een compagniesvak of van een hooger commandant in de voorpostenstrook.

Thans ga ik weer een stap verder met de artillerie. Het moet U zijn opgevallen, dat het vaststellen van de plaats, waar het tegenvoorbereidingsvuur in algemeenen zin moet liggen wanneer een hws. wordt beveiligd door weerstandbiedende voorposten, een vrij ingewikkelde geschiedenis is. Zeer terecht bepalen onze voorschriften dan ook, dat de beslissing te dien aanzien toekomt aan den D.G.C. En waar het afgeven van het vuur veel munitie kost en bovendien door de vuuropening alle artillerie kans loopt door den tegenstander te worden ontdekt, daar zal het wel niemand verwonderen, dat het bepalen van het moment van vuuropening is toegekend aan den D.C., hetgeen niet wegneemt, dat in veel gevallen de D.G.C. zelf dit recht zal opeischen.

Wat de organisatie van het tegenvoorbereidingsvuur betreft een enkele opmerking. Het doel is de vijandelijke infanterie zóódanig te treffen, dat daardoor haar aanval als 't ware in de kiem wordt gesmoord. Wil men dit doel bereiken, dan moet het niet alleen van voldoende kracht zijn, maar ook voldoende diep in 's vijands gereedstelling huis houden. Onze voorschriften zeggen 500 m. Vroeger legde men het wel eens op een lijntje, maar dat is natuurlijk fout.

Het vuur wordt voorts afgegeven in den vorm van ach-

tereenvolgende krachtige vuurconcentraties, omdat bij een gelijkelijke verdeling van het vuur over de geheele breedte van het divisievak de vuurdichtheid te gering wordt. Bij het vaststellen van de plaatsen dier concentraties is ook aan de infanterie zeggingschap toegekend, omdat de infanteriecommandanten op den duur het terrein in de puntjes kennen en de gevaarlijke plaatsen (dat zijn de plaatsen, waar de aanvaller zich vermoedelijk zal gereedstellen) kunnen opgeven. De geheele opzet van het tegenvoorbereidingsvuur is dus: „*gaten slaan in 's vijands aanvalsformatie*”.

Iedere concentratie moet in den regel n.m.m. niet langer duren dan 10 minuten; immers, ligt de concentratie goed, dan is het effect voldoende, en ligt de concentratie fout dan is het zeker munitieverspilling haar nog langer dan 10 minuten vol te houden. Het is belangrijk om na te gaan, wat er in 10 minuten door de artillerie kan worden gepresteerd. Neemt men aan, dat beschikbaar zijn in een divisievak 2 afd. van 7 veld, 1 afd hw. en 1 afd. van de D.G.A. en dat — als tusschen de verschillende vuurconcentraties een voldoende tijdruimte wordt genomen — een stuk van 7 veld in 10 minuten 30 projectielen kan verschiepen en de overige vuurmonden 20, dan komt men na een kleine berekening tot de conclusie, dat in 10 minuten slechts ± 12 ha. geneutraliseerd kunnen worden (gerekend naar 100 schoten per ha) dat is dus een oppervlakte van rond 500 m diep en 250 m breed. Wanneer men per uur 4 concentraties van 10 minuten afgeeft, dan bestrijkt men nog slechts een zone ter breedte van 1 km.

U ziet dus, dat van een gelijkmatige verdeling van het vuur over het geheele front geen sprake kan zijn en van hoeveel belang het derhalve is om de plaatsen, waar het vuur moet liggen, oordeelkundig vast te stellen. Na deze globale berekening zal het U zeker ook niet vreemd voorkomen, dat onze voorschriften de mogelijkheid openen, dat ook de zware mitrailleurs, de mortieren van 8 en — indien deze wapenen daartoe beschikbaar zijn — de kanonnen van 6 veld aan het tegenvoorbereidingsvuur deelnemen.

Over de artillerie valt nog heel wat meer te zeggen, zoo

bijvoorbeeld over het vuur in de hws., de vuuropening, enz.

Ik moet mij echter beperken en wil daarom dit gedeelte van mijn voordracht besluiten met een korte opmerking met betrekking tot het vooruitschuiven van artillerie.

Voor het afgeven van vuur op groote afstanden kan het noodig zijn artillerie aanvankelijk vooruit te schuiven, zoo bijvoorbeeld voor het op grooten afstand bestrijden van de vijandelijke artillerie, het afgeven van storende en van verontrustende vuren, het steunen van voorposten, enz. In dit vooruitschuiven van artillerie schuilt echter een zeker gevaar met het oog op de later af te geven afsluitingsvuren. Vandaar, dat — veel uitgebreider dan vroeger — deze kwestie in de gevechtshandleiding is behandeld. Ik moge volstaan met hier naar voren te brengen, dat ons legerbestuur niet heeft gewild, dat iedereen maar aan het vooruitschuiven van artillerie gaat doen en dat het daarom de verantwoordelijkheid te dien aanzien in handen van den D.G.C. heeft aangelegd.

5. De voorposten.

De hws., Mijne Heeren, kan — wanneer een aanval niet op „losbreken” staat — onmogelijk doorlopend bezet blijven. Er zijn dus manschappen noodig om, wanneer de vijand nadert, te waarschuwen en de bezetting der hws. gelegenheid te geven haar gevechtsofstellingen in te nemen.

't Zelfde is het geval, wanneer de bezetting in de stelling aan het werk is. Het kost ook dan min of meer tijd om de gevechtsofstellingen in te nemen.

De gelegenheid nu om zich gevechtsklaar te maken, moet gegeven worden door de voorposten.

Hoe minder gevechtbereid men is, des te langer moeten de voorposten den vijand kunnen ophouden, en des te sterker moeten derhalve de voorposten zijn.

Het andere uiterste is, dat iedereen zijn gevechtsofstelling in korten tijd kan bezetten en dat er dus als 't ware — om te overdrijven — slechts een enkele man noodig is om te waarschuwen.

Uit het voorgaande volgt, dat men twee hoofdsorten van voorposten kan onderscheiden: „*weerstandbiedende*” en „*waarschuwende voorposten*”.

Wanneer het vaststellen van de taak en van de sterkte der voorposten alleen verband hield met *de mate van gevechtsvaardigheid* van het gros der troepen, dan was de zaak erg eenvoudig en zou men in 't algemeen niet lang behoeven te denken alvorens een besluit ter zake te nemen.

Er zijn echter nog andere factoren, welke in beschouwing moeten worden genomen.

Ook al is men in hooge mate gevechtsbereid, waardoor men met waarschuwende voorposten zou kunnen volstaan, dan nog is het een voordeel, indien men den vijand tijdens diens voorbereiding tot den aanval zoolang mogelijk in het onzekere kan laten omtrent de inrichting der hws. en haar bezetting. De aanvaller zal daaromtrent gegevens trachten te verkrijgen, o.m. door het doen uitvoeren van „*coups de main*”. Welnu, wenscht men aan deze gewelddadige verkenningen paal en perk te stellen, dan kan men niet met *waarschuwende* voorposten volstaan; men geve de voorposten dan de kracht om dergelijke ondernemingen af te slaan, in welk geval men dan komt tot een systeem met *weerstandbiedende* voorposten.

Vandaar, dat onze voorschriften bepalen: „Zoolang de „tegenstander nog niet in staat wordt geacht met kracht „aan te vallen, verdient het aanbeveling aan de voorposten „een *weerstandbiedende* taak op te dragen.”

Kan echter een vijandelijke aanval worden verwacht, dan beslissen de omstandigheden of de *weerstandbiedende* taak der voorposten moet worden gehandhaafd, dan wel in een *waarschuwende* taak moet overgaan.

Standhouden biedt groote voordeelen, indien door den *weerstand* der voorposten 's vijands aanval dermate kan worden gebroken, dat de kans op het behoud der hws. daardoor wordt verhoogd. Omdat de *weerstand*, door de voorposten te bieden, een moot is uit het geheele verdedigingssysteem en van grooten invloed is op vele door den verdediger te nemen maatregelen, moet men bij het op-

maken van het verdedigingsplan reeds in beginsel beslissen of men de weerstandbiedende taak der voorposten onder alle omstandigheden wenscht te handhaven.

Wordt door den weerstand van de voorposten de kans op het behoud van de hws. niet noemenswaard verhoogd, dan moet het bepaald fout worden geacht de vps. aan een aanval des vijands bloot te stellen, immers de verdediger lijdt enorme verliezen, welke geen enkel nut afwerpen, terwijl belangrijk minder troepen in reserve kunnen worden gehouden. Onder dergelijke omstandigheden moet — kort voor den dag, waarop de vijandelijke aanval wordt verwacht — de weerstandbiedende taak in een waarschuwendende taak overgaan. Een variant hierop is, dat men enkele gedeelten uit de voorpostenstrook, welke zich bijzonder voor de verdediging leenen, krachtig bezet doet blijven, ten einde bij een vijandelijken aanval als golfbrekers dienst te doen. M. de V. ik geloof goed te doen aan deze golfbrekers een nadere beschouwing te wijden.

Laat ik eens aannemen, dat een aanval in twee aanloopen wordt verwacht. Is het dan goed om in de oude vps. een paar golfbrekers te laten staan? Het antwoord op deze vraag moet bepaald ontkennend luiden, immers de vijand manoeuvreert die golfbrekers weg en het kan hem niets deren of daar veel of weinig tijd mee gemoeid is, want straks moet hij toch geruimen tijd besteden aan de voorbereidingen voor den aanval op de hws. De golfbrekers waren dus met recht wat men noemt „enfants perdus”; zij waren van nul en geener waarde met betrekking tot de verdediging van de hws.

Laat ik thans een ander geval veronderstellen. Men verwacht een aanval in één aanloop. Onder die omstandigheden kan ik wèl, als het terrein daar overigens geschikt voor is, nut van golfbrekers hebben. Immers, plaatselijk wordt 's vijands aanval geremd en verschillende onderdeelen komen eerst veel later dan andere onderdeelen in contact met de hws. Deze „vertraagde” onderdeelen hebben misschien ernstige verliezen geleden en moe-

ten worden vervangen. Hoe het ook zij, in ieder geval is de kans groot, dat de golfbrekers thans oorzaak worden, dat van een aanval op de vps., welke vloeiend overgaat in een aanval op de hws., geen sprake kan zijn en dat de vijand kort voor de hws. een oponthoud in de schoenen wordt geschoven, waarvan de verdediger gretig met zijn vuur zal profiteeren, hetgeen voor den aanvaller des te bedenkelijker is, omdat juist het open terrein tusschen vps. en hws. hem tot een aanval in één aanloop deed besluiten.

Uit deze voorbeelden valt de conclusie te trekken, dat golfbrekers dus alleen maar waarde hebben, indien zij niet afzonderlijk — d.w.z. buiten een aanval op de hws. om — kunnen worden vermeesterd, een conclusie, welke ook in onze voorschriften is te vinden.

Mijne Heeren, ik zou vervolgens willen wijzen op het feit, dat onze voorschriften geen middenweg kennen tusschen weerstandbiedende voorposten eenerzijds en waarschuwendende voorposten anderzijds. De reden is, dat in den oorlog is gebleken, dat — wanneer eenmaal het artillerievuur van den aanvaller is losgebroken — het in den regel uitgesloten is nog troepen van eenige sterkte uit een vooruitgeschoven echelon terug te nemen. Of het nu een coup de main of een hoofdaanval geldt, in beide gevallen is er voor een vooruitgeschoven echelon maar een mogelijkheid: *stand houden*. Hiermede zijn dus alle denkbare nuanceeringen van de mate, waarin voorposten zich zouden moeten verdedigen, veroordeeld. Bovendien zijn opdrachten als: „aan een plaatselijken aanval weerstand bieden doch voor een algemeenen aanval teruggegaan” ook daarom nog onuitvoerbaar en dus fout, omdat een ondercommandant, wanneer op zijn onderdeel wordt geschoten, niet kan uitmaken of dit vuur een begin is van een coup de main dan wel van een algemeenen aanval.

Voorts moge ik een waarschuwing doen hooren. Gelet op de omstandigheden waaronder ons leger kan worden geroepen den strijd aan te binden en welke kunnen leiden

tot een strijd op naar verhouding breede fronten, zal men verstandig doen in voorkomend geval goed te overwegen of inderdaad wel de mogelijkheid bestaat een vijandelijken hoofdaanval te keeren door toepassing van een systeem met weerstandbiedende voorposten, d.w.z. zonder daarbij de verdediging van de hws. zelf — door een te zwakke bezetting — in de waagschaal te stellen.

Mijne Heeren, thans nog eenige bijzonderheden over de voorposten. Aangezien weerstandbiedende voorposten door artillerie moeten kunnen worden gesteund, volgt daaruit, dat de afstand van de vps. tot de hws. liefst niet grooter moet zijn dan 3 à 4 km. Moet in polderland de afstand grooter worden genomen, dan kan — indien vooruitschuiwen van de artillerie tot in de hws. geen oplossing kan brengen — artillerie bij de voorposten worden ingedeeld. In algemeenen zin verdient het echter geen aanbeveling om weerstandbiedende voorposten ver weg te plaatsen, omdat het voordeelig is als de aanvaller — terstond nadat hij zijn krachttoer voor de verovering van de vps. heeft volbracht — onder het vuur van de hws. komt; ik bedoel daarmee natuurlijk het vuur van de zware infanteriewapenen.

De kortste afstand van de vps. tot de hws. moet echter minstens 1500 m bedragen, opdat de hws. beveiligd zoude zijn tegen 's vijands werkzaam infanterievuur.

Wat de bevelvoering over weerstandbiedende voorposten betreft, onze legerleiding heeft zich op het m.i. juiste standpunt gesteld, dat het in onze terreinen in 't algemeen uitgesloten is, dat in een divisievak ter breedte van 3 à 4 km één commandant (aangenomen, dat die beschikbaar is) het bevel over de voorposten voert. Derhalve is bepaald, dat weerstandbiedende voorposten regimentsvaksgewijze worden uitgezet. Om redenen van practischen aard worden waarschuwendende voorposten bataljonsvakgewijze uitgezet.

Mijne Heeren, hiermede besluit ik mijn vluchtige beschouwingen over de verdediging, om vervolgens over te gaan tot die met betrekking op:

c. Tegenstooten en tegenaanvallen.

Van een tegenstoot of van een tegenaanval moet een aanvaller het slachtoffer worden, die in of door een stelling van den verdediger is gedrongen.

Het is opvallend, dat men in nagenoeg alle landen de spontane tegenactie — hier bedoel ik mede een actie vóór dat de vijand tot staan is gebracht — heeft geëcarteerd. Waarom?

Ik zou deze vraag met een wedervraag willen beantwoorden. Waarom zou een verdediger, wanneer de strijd zijn hoogtepunt heeft bereikt en wanneer elk onderdeel bezig is zijn vuurplan af te werken, plotseling zijn geheele, met zooveel zorg voorbereide, vuursysteem desorganiseeren door uit zijn dekkingen op te springen en zich te wagen aan een handgemeen, waarin de kans op succes voor hem geen haar beter is dan voor den aanvaller? En dit terwijl de kracht van den modern uitgerusten verdediger juist schuilt in onbeweeglijkheid en als consequentie daarvan: goed georganiseerd en gericht vuur!

Zoo lang de aanvaller dus in beweging is en zich derhalve bloot moet geven komt het er voor den verdediger op aan zijn kans *niet* te vergooien door uit de dekkingen te voorschijn te komen en derhalve de uitwerking van zijn vuur tot nul te reduceeren, maar om stil en rustig te blijven zitten, waarbij een ieder moet trachten het vuur op de beste wijze af te geven.

Voorts is er nog een tweede reden, waarom men in algemeenen zin heeft afgezien van tegenacties op een in beweging zijnden vijand. Voor iedere actie zal men zijn troepen ergens gereed moeten stellen, niet alleen om gezamenlijk voorwaarts te kunnen gaan, maar ook om dit voorwaarts gaan met vuur te kunnen steunen. Stelt men zich nu gereed, als de aanvaller nog in beweging is, dan is het aanduiden van de plaats van gereedstelling een zeer speculatieve onderneming, men weet n.l. niet met welke snelheid de aanval vordert en het zou niet de eerste maal zijn, dat een aanvaller de geheele gereedstelling — juist

omdat de verdediger dan minder krachtig vuur afgeeft — onderst boven liep.

Mijne Heeren, in hoofdzaak om deze twee redenen vindt U dan ook in onze reglementen vermeld, dat tegenstooten en tegenaanvallen slechts mogen worden ondernomen, indien de vijand tot staan is gebracht. Een uitzondering op dezen regel is gemaakt in het Paw.R. = II ten aanzien van een tegenactie, ondernomen met pantserwagens.

Is dan de vijand tot staan gebracht, dan blijkt niettemin uit het ondernemen van een tegenaanval of van een tegenstoot, dat de verdediger zijn streven, een eventueel verder oprukken van den aanvaller met vuur te beletten, wenscht los te laten. Merken wij nochtans op, dat dit streven tot dusver met succes werd bekroond en dat daarvoor in de plaats wordt verkozen „het zelf gaan loopen en het zich bloot geven aan het vuur van den in de verdediging gedrongen tegenstander”. Het spreekt wel vanzelf, dat er voor den verdediger wel zeer bijzondere redenen aanwezig moeten zijn om hiertoe te besluiten. Onze reglementen achten die bijzondere redenen aanwezig, indien het geldt de herovering van een terreingedeelte, waarvan het bezit voor de goede werking van het *vuurstelsel* van overwegend belang wordt geacht.

Ik moge er hier nog eens den nadruk op leggen, dat onze reglementen voortdurend een open oog blijken te hebben voor alle moeilijkheden verbonden aan het verplaatsen van troepen onder vijandelijk vuur en het organiseeren van den aan aanvallende troepen te verleenen vuursteun en dat zij in verband hiermede afkeerig zijn van alle „spin in web theoriën” en alle verdedigingssystemen, welke in beginsel berusten op tegenstooten en tegenaanvallen. Dergelijke theoriën en systemen hebben in vergelijking met de vooroorlogsche jaren, uitgezonderd wanneer men over gepantserde troepen beschikt, zeer veel van hun waarde verloren. Zoo wordt dan ook gezegd, dat men bij het verdeelen van de troepen over een stelling

beginnen moet met altijd zooveel troepen in de hws. te plaatsen, als noodig zijn om haar behoorlijk te kunnen verdedigen, daarbij in toepassing brengende, hetgeen de Franschman zoo kernachtig uitdrukt: „il vaut mieux garder, que d'avoir à reprendre”.

Aangezien het ondernemen van tegenstooten en tegen-aanvallen dus altijd een min of meer riskante onderneming blijft, geven onze reglementen aan, met welke factoren bij de uitvoering in het bijzonder rekening moet worden gehouden. Gebrek aan tijd noopt mij deze factoren stilzweigend voorbij te gaan en U te verzoeken mij te willen volgen op het terrein van:

d. De terugtocht uit een stelling.

Er kunnen zich omstandigheden voordoen — bijvoorbeeld wanneer de verdediger voorziet, dat hij, ondanks alle krachtsinspanning, er niet in zal slagen 's vijands aanval te stuiten — dat het gewenscht is, zich van den tegenstander los te maken en den terugtocht te aanvaarden. Het kenmerk van een dergelijke operatie is, dat zij moet worden uitgevoerd door troepen, welke min of meer een echec hebben geleden hetzij op personeel-, materieel- dan wel moreel gebied. Het is dus een uiterst moeilijke operatie waarvan in den regel slechts dan iets terecht kan komen, indien:

— de terugtocht, zooveel de omstandigheden toelaten, wordt voorbereid door het verkennen enz. van terugtochtswegen, het vrijmaken van den rug van de terugtrekkende troepen;

— de terugtocht methodisch en volgens een vooraf opgesteld plan wordt uitgevoerd;

— de bevelvoering zoo eenvoudig mogelijk is gehouden;

— de terugtocht echelons-gewijze geschiedt;

— de terugtrekkende troepen door één of meer achterhoeden worden gedekt;

— de vijand omtrent den terugtocht zoo lang mogelijk in het onzekere wordt gelaten.

Mijne Heeren, waar ooit, dan is wel bij een terugtocht „eenvoud het kenmerk van het ware!”

Onze voorschriften maken onderscheid tusschen een terugtocht bij duisternis en een terugtocht bij dag.

Ik wil beginnen met eenige opmerkingen te maken over den *terugtocht bij duisternis*.

Twee zaken moeten goed van elkaar gescheiden worden gehouden, n.l. *a. de maatregelen tot dekking van den terugtocht* en *b. de maatregelen ter misleiding van den vijand*.

ad a. De terugtocht wordt gedekt door een achterhoede. Moet de terugtocht van de hoofdmacht over grooten afstand plaats hebben en is de vijand zeer bedrijvig, dan kan het noodig zijn een tweede achterhoedestelling meer achterwaarts te doen inrichten en bezetten, uit den aard der zaak door speciaal daartoe bestemde troepen.

Omdat het commandeeren van een achterhoede zeer moeilijk is kan een achterhoedecommandant slechts een betrekkelijk smal front beheerschen. Vandaar de bepaling, dat per divisie een achterhoede wordt gevormd.

Wanneer ik omtrent de plaats van de achterhoede iets belangrijks zou willen opmerken, dan is het dit: men moet een achterhoedestelling in beginsel zoo dicht mogelijk achter de hws. inrichten. Het gaat er n.l. om de troepen uit de hws. zoo spoedig mogelijk veilig te stellen, waardoor zij — rekening houdende met het terrein — gesloten vormen kunnen aannemen. Dit „zoo dicht mogelijk” is natuurlijk ook aan grenzen gebonden; in ieder geval moet de achterhoedestelling zijn onttrokken aan 's vijands meest werkzaam artillerievuur. Verder moet een achterhoedestelling voldoen aan eenige eischen, welke ik nu maar oversla. Ik heb alleen onder Uw aandacht willen brengen, dat — wanneer men de keus heeft tusschen twee achterhoedestellingen gelegen, respectievelijk op 5 en op 10 km. achter de hws. in beginsel de eerste verre de voorkeur verdient.

Hoe moet nu een achterhoede zich opstellen? Wanneer de vijand bij duisternis nadringt, dan is het duidelijk, dat hij dit zal doen langs de groote wegen en door het onmiddellijk daaraan grenzende terrein, dan wel door een terrein, dat 's nachts zonder overwegend bezwaar kan worden betreden. Parforce-jachten bij duisternis door allerlei on-

herbergzame terreinen kunnen *wij* niet ondernemen en de vijand ook niet. Is dus te voorzien, dat de achterhoede kan worden teruggenomen tegen het aanbreken van den dag, dan is het logisch, dat zij gedurende den nacht zich zoodanig opstelt, dat zij met haar vuur die terreingedeelten kan beheerschen, welke zich voor een nachtelijk nadringen des vijands leenen, zooals wegen, gemakkelijk te doorschrijden terreinen enz., en overigens zoodanig, dat zij het tusschenterrein kan bewaken.

Moet echter de achterhoedestelling ook na het aanbreken van den dag nog gedurende eenigen tijd bezet blijven, dan moet de groepeerling der troepen den vijand noodzaken een krachtactie te organiseeren. Zooals ik al meer heb opgemerkt is het eenige middel om den vijand tot het op touw zetten van een kracht-actie te noodzaken en zijn opmarsch daardoor belangrijk te vertragen: *het organiseeren van een aaneengesloten vuurfront*. Is dit ideaal niet bereikbaar, m.a.w. heeft de achterhoedecommandant daarvoor geen troepen genoeg: welnu, waar niet is daar verliest zelfs de keizer zijn rechten. De achterhoedecommandant kan dan niet veel meer doen dan zijn troepen zoodanig te groepeeren, dat zij vuur kunnen brengen op de terreingedeelten, welke door den vijand bij zijn opmarsch in de eerste plaats zullen worden benut.

ad. b. Ter misleiding van den vijand moet uit de voorcompagnieën een ijl scherm aan den vijand worden gelaten. Eenerzijds moet dit zoo zwak mogelijk zijn, omdat zijn taak een zeer gevaarlijke is, anderzijds toch weer sterk genoeg om den vijand wijs te kunnen maken, dat de hoofdmacht nog steeds aanwezig is. In verband met dit laatste is het zaak om vooral iets te zetten op diè plaatsen, welke 's nachts door de vijandelijke patrouilles e.d. bij voorkeur zullen worden gebruikt. Hieruit volgt, dat — om de sterkte van het scherm te kunnen bepalen — ontleding van het terrein noodzakelijk is. Vandaar dat onze voorschriften deze taak toekennen aan de commandanten der voorbataljons.

Het scherm houdt stand tot een bepaald uur, waarbij er

geen enkel tactisch probleem valt op te lossen. De commandovoering kan dus zeer eenvoudig worden gehouden. Men moet echter wel een naar verhouding groot aantal officieren achterlaten, voornamelijk om de manschappen een moreelen steun te geven en voorts omdat flink en doortastend moet worden opgetreden om de misleidingscomédie met succes te kunnen spelen.

Is het uur van teruggaan voor het scherm aangebroken, dan is het voordeelig als men de manschappen in een paar gereed staande auto's snel naar achteren kan vervoeren, naar de onderdeelen, waartoe ze behooren. Het is bepaald onjuist om het scherm te doen aansluiten bij de achterhoede, omdat de achterhoede niet is geleverd door onderdeelen in eerste linie en het scherm dus bij vreemde onderdeelen zou terecht komen. Bovendien is het voor de achterhoede van geen beteekenis of het scherm haar al komt versterken, omdat de tot het scherm behorende troepen meestal volmaakt gedesorganiseerd en uitgeput zullen zijn.

Thans een opmerking met betrekking tot de vraag: wanneer moet het scherm terugtrekken? Mijne Heeren, dat terugtrekken geschiedt *niet* op vuurwerkseinen en evenmin op nader bevel. Het geschiedt normaal op een van te voren vastgesteld uur. Dit is het zekerst en er is geen enkel bezwaar tegen, omdat dit uur te berekenen is. Immers de misleidingstaak is afgelopen, zoodra het licht is geworden. We kunnen dus al terstond zeggen, dat het vóór dien tijd terug moet, waarmede dus één grens al bepaald is. Wanneer men nu voorts bedenkt, dat een vijand, die met het licht worden wil aanvallen, op z'n laatst twee uren te voren de berichten van zijn patrouilles moet binnen hebben, wil hij van deze berichten nog kunnen profiteeren, dan is hiermede de andere, de kortste, grens bepaald. Wanneer dus een scherm tot $\pm 1\frac{1}{2}$ uur voor het licht worden blijft staan, dan heeft het ruimschoots aan zijn taak voldaan.

Ik heb wel eens hooren beweren, dat het terugnemen van het scherm verband houdt met het tijdstip, waarop de hoofdmacht binnen de achterhoedestelling is teruggekeerd. Mijne Heeren, deze opvatting is bepaald onjuist; het scherm

is er niet tot dekking van den terugtocht. Bovendien — als het eenmaal dag is geworden — kan men toch niet de illusie hebben, dat het scherm 's vijands opmarsch noemenswaard zou kunnen vertragen!

Ter misleiding van den vijand kunnen voorts eenige stukken van de D.A. en, bij uitzondering, van de D.G.A. in de oorspronkelijke stellingen worden achtergelaten. Onze voorschriften wijzen er nadrukkelijk op, dat deze stukken *niet* onder bevel van de infanterie-commandanten van het scherm staan. Dit is logisch, omdat de bedoeling van de achtergelaten artillerie alleen is: *met vuur te demonstree-ren*, ten einde den vijand in den waan te brengen, dat de overigens verlaten artilleriestellingen nog bezet zijn. Het ligt heelemaal niet in de bedoeling om met de achtergelaten artillerie het scherm een grootere gevechtswaarde te geven. De achtergelaten artillerie heeft dus alleen zóódanig op te treden, dat de vijand inderdaad den indruk krijgt: „er is niets veranderd”. Het is, in verband hiermede, geenszins hetzelfde, of — aannemende, dat in een bepaald vak 4 stukken zullen worden achtergelaten — men in 4 verschillende opstellingen 1 stuk of in 1 opstelling 4 stukken achterlaat. Men misleidt den vijand meer, door in 4 verschillende opstellingen 1 stuk achter te laten. Voorts zal men verstandig doen doelen te bestrijden, welke ook in vorige nachten onder vuur zijn genomen, ten einde geen achterdocht op te wekken. Er moet mitsdien door den D.A.C. (D.G.A.C.) voor elk stuk een vuurplan worden opgemaakt, omdat deze commandant, en niet een willekeurige stukscommandant, het doelmatige van de af te geven vuren kan beoordeelen.

De achtergelaten artillerie vangt den terugtocht iets eerder aan dan het scherm.

Tenslotte een kort woord over den terugtocht van de stellingbezetting, waarbij ik wel mag overslaan de kwestie van het formeeren van verschillende echelons. Ik zou dan gaarne Uw aandacht willen vragen voor de wijze, waarop

moet worden teruggetrokken, en in het bijzonder voor de *verzamelplaatsen*.

Infanterie-onderdeelen trekken aanvankelijk in het door hen verdedigde vak zooveel mogelijk recht achterwaarts terug, in een vorm, welke rekening houdt met het vijandelijk vuur. Geleidelijk worden meer gesloten vormen aangenomen en wordt gemarcheerd naar achter de achterhoedestelling gelegen *verzamelplaatsen*, waar — op bevel van den D.C. — uit de onderdeelen van de infanterie, van de artillerie en c.q. van overige troepen, colonnes of marschgroepen worden gevormd en vervolgens de terugtocht verder wordt voortgezet. Dit laatste is bepaald noodzakelijk, omdat dit de eenige manier is om wanorde op de terugtochtswegen te voorkomen. „Verzamelplaatsen” gelieve men eenigszins ruim op te vatten, evenals het „vormen van colonnes of marschgroepen”. Het verzamelen geschiedt in een bepaald gebied; in colonnes en marschgroepen kunnen min of meer groote afstanden tusschen de verschillende onderdeelen bestaan. Als de omstandigheden er toe noodzaken om zoo snel mogelijk door te marcheerden dan behoeft men dus niet op een verzamelplaats te staan wachten tot alle onderdeelen present zijn. Niettemin is er één man (de colonne- of de marschgroepscommandant), die de regie op een bepaalden terugtochtsweg of in een bepaald vak heeft. Daar gaat het om!

Thans de *terugtocht bij dag*. Het behoeft wel geen nader betoog, dat deze voor den vijand niet verborgen kan worden gehouden. Het achterlaten van een scherm bij daglicht heeft dus geen zin, omdat er niets te misleiden valt. Waar het wel omgaat, dat is: den vijand verhinderen, dat hij al te spoedig nadringt. Zulks is alleen te bereiken met vuur, afgegeven op 's vijands voorste troepen. Daartoe kan men een gedeelte van de artillerie bestemmen, maar dat gedeelte is zeker niet bij machte om geheel alleen de aanstormende tegenstanders een halt toe te roepen. Men kan het betreuenswaardig vinden, doch men zal ook een betrekkelijk sterk infanterie-echelon aan den vijand moeten laten, in de eerste plaats om een krachtig vuurscherm te

vormen en in de tweede plaats om de artillerie zoolang mogelijk in staat te stellen haar vuur vol te houden. Onze voorschriften zijn van meening, dat daartoe de voorcompagnieën moeten worden bestemd. Een andere oplossing is trouwens moeilijk te vinden.

Onder dekking van de voorcompagnieën en van de nog in stelling staande artillerie moeten nu de overige, tot de bezetting van de hws. behorende, troepen terugtrekken, waarbij zij — evenals zulks bij een terugtocht bij duisternis geschiedt — door een achterhoede worden opgenomen. Is het tijdstip aangebroken, dat het gros van de troepen binnen de achterhoedestelling is teruggetrokken, dan is de taak van de voorcompagnieën geëindigd. Haar terugtocht bij daglicht moet echter onvermijdelijk met groote verliezen gepaard gaan. Vandaar, dat onze voorschriften aanbevelen om — indien zulks maar eenigszins mogelijk is, — de duisternis af te wachten.

e. Het verdragend gevecht.

De vroegere benaming: „vooraf beraamde terugtochtsgevechten met het oog op het verkrijgen van tijdwinst” is vervangen door de zooveel duidelijker en korter benaming: „het verdragend gevecht”.

Het verdragend gevecht heeft ten doel tijd te winnen door, onder sparing van de eigen krachten, 's vijands opmarsch te vertragen, waarbij tevens 's vijands gevechtskracht zooveel mogelijk moet worden verzwakt.

In tegenstelling met een terugtocht — waar men, staande in een bepaalde groepeerings, door den vijand genoodzaakt wordt met troepen, welke min of meer hebben geleden, over grooten afstand het veld te ruimen — is men bij het optuigen van een verdragend gevecht door den vijand nog *niet* aan handen en voeten gebonden, men is vrij de groepeerings aan te nemen, welke men verkiest, met troepen, welke geheel fit zijn, terwijl men bij de uitvoering het terrein slechts sprongsgewijze telkenmale over een beperkte diepte prijs geeft. Ik moge van deze kenmerken-

de verschillen in het bijzonder dit onder Uwe aandacht brengen, dat het verdragend gevecht om een speciale aanvankelijke groepeerings der troepen *vraagt*, terwijl een terugtocht te dien aanzien *niets* vraagt, doch slechts iets als voldongen feit heeft te aanvaarden n.l. een aanvankelijke groepeerings, welke geheel is ingesteld op de hardnekkige verdediging. Het zal wel geen nader betoog behoeven, dat — gelet op het gestelde doel — beide groepeerings hemelsbreed van elkaar moeten verschillen en dat — als men vanuit een verdedigende opstelling het verdragend gevecht wil gaan voeren — een hergroepeerings noodzakelijk is. Deze hergroepeerings is echter alleen mogelijk als de vijand daartoe de gelegenheid geeft; is de vijand niet zoo beleefd en geeft de verdediger onder druk van den aanvaller zijn stelling prijs, dan kan er van het voeren van een verdragend gevecht derhalve geen sprake zijn. De verdediger kan dan nog maar één ding doen, dat is: zich losmaken van den aanvaller en trachten zoo gauw mogelijk en zoo goed of zoo kwaad zulks gaat een ver achterwaarts gelegen tereinstrook te bereiken, waar hij zich — beveiligd door andere troepen of gedekt door een terreinhindernis — kan herstellen. Ik houd deze beschouwing, omdat ik front wil maken tegen het begrip „elastische verdediging”, voor zoover men hieronder verstaat „het oorspronkelijke front een eindje terugnemen”.

Mijne heeren, een groepeerings, die op de hardnekkige verdediging is ingesteld, verschaft niet de middelen om op geringen afstand achterwaarts en over een even groote frontbreedte nogmaals krachtig weerstand te bieden, terwijl — indien 's vijands aanval is losgekomen — den verdediger wordt belet deze middelen alsnog af te zonderen. Ook is het op het moderne gevechtveld uitgesloten, dat men troepen in voorste lijn en onder druk van den aanvaller een eindje terugneemt om vervolgens rechtsomkeert en andermaal front naar den vijand te doen maken. Zeer terecht komt in onze nieuwe voorschriften het begrip „elastische verdediging” dan ook niet voor. Nadrukkelijk

stellen die voorschriften zich op het standpunt, dat, als onder druk van den vijand besloten wordt een stelling prijs te geven, slechts een terugtocht over grooten afstand mogelijk is. (Geslagen gaten in een stelling kunnen met reserves worden gestopt. Daar zit, zulks zij terloops opgemerkt, niets elastisch aan). Voorts achten onze voorschriften het voeren van een verdragend gevecht alleen mogelijk indien dit volgens een vooraf beraamd plan geschiedt en wanneer *vrijwillig* wordt teruggegaan alvorens de vijand een krachtigen aanval begint.

M. d. V. ik zou met klem willen opkomen tegen opdrachten, welke bijvoorbeeld als volgt luiden: „Zich ter hardnekkige verdediging inrichten daar en daar. Mocht de vijand daartoe noodzaken, dan verdragend teruggaan of mocht de vijand tot den aanval overgaan, dan verdragend teruggaan”. Een dergelijke opdracht stelt den ontvanger voor een onoplosbare puzzle. En U ziet dan ook altijd bij de uitwerking, dat de betrokkene de knoop maar doorhakt door òf zich zuiver op de hardnekkige verdediging toe te leggen òf zich te gedragen naar de eischen, welke het verdragend gevecht stelt.

Ik moge thans nog eenige beschouwingen houden over de uitvoering van het verdragend gevecht.

Het verdragend gevecht kan zoowel aanvallend als verdedigend worden gevoerd. Onze voorschriften staan op het standpunt, dat het in den regel verdedigend moet worden gevoerd. M. i. terecht, omdat heden ten dage een aanval nu maar niet in een hand-omdraaien is opgetuigd en het dus uitermate moeilijk is — ook al heeft men het gunstigste moment voor een tegenactie onderkend, wat op zich zelf al niet eenvoudig is — van dit gunstigste moment gebruik te maken. Dit moment is voorbij vóór men het weet. Voorts loopt men — door een tegenactie — veel kans den ordelijken terugtocht van het geheel te schaden en ten slotte — als de aanval is geslaagd d. w. z. als men 's vijands opmarsch genoegzaam heeft geremd — dan is men er daarmede nog niet; dan moet het gevecht onder gunstige voorwaarden kunnen worden afgebroken en den

terugtocht kunnen worden aanvaard, want anders kon uiteindelijk het middel wel eens erger blijken dan de kwaal.

In hoofdzaak vindt U dus in onze voorschriften uitgewerkt het verdragend gevecht, op verdedigende wijze uitgevoerd. Het gevecht bestaat dan in het bieden van een in tijdsduur beperkten weerstand in een aantal achter elkaar gelegen stellingen, waaruit achtereenvolgens, volgens een tevoren beraamd plan, vrijwillig wordt teruggetrokken alvorens de vijand een krachtigen aanval begint. Zulks geschiedt het beste, wanneer men den vijand telkenmale een aaneengesloten vuurfront voorzet, waardoor hij niet in de gelegenheid is weerstand weg te manoeuvreeren, doch geforceerd wordt tot het opnemen van de gevechtaanraking en daarna tot een tijdroovende voorbereiding van een aanval. Staat deze aanval echter op loskomen, dan is het moment van teruggaan gekomen om elders hetzelfde spel te herhalen. Van de vele zaken, welke hierbij in het geding komen, kan ik er slechts een paar behandelen en daarom zou ik Uw aandacht slechts willen vragen voor:

1e. de stellingen, waarin achtereenvolgens de vijand moet worden opgehouden; de tijd, welke in elk dier stellingen moet worden gewonnen;

2e. de groepeerings en de wijze van bezetten van elke stelling;

Ad 1. Het aanduiden van de achtereenvolgens in te nemen stellingen en van den tijd, welke in elke stelling moet worden stand gehouden, stelt den gevechtsleider in staat het tempo van teruggaan (d. w. z. de verdragingsmaat) te regelen en het noodige verband te leggen tusschen de naast elkaar optredende onderdeelen.

De eischen, waaraan elke stelling zooveel mogelijk moet voldoen (waarnemingsmogelijkheid, schootsveld, vleugel-aanleuning) sla ik over, om daarentegen even stil te staan bij den afstand tusschen de opvolgende stellingen. Deze afstand moet minstens zóó groot zijn, dat de aanvallende artillerie niet van dezelfde opstellingsplaatsen af den aanval op 2 stellingen kan steunen, dus minstens 5 km. Met nadruk vestigt de gevechtshandleiding er echter de aan-

dacht op, dat — indien de aard van het terrein en de beschikbare operatieruimte zulks toelaten — het voordeelig is dezen afstand grooter te nemen, bijvoorbeeld 10 à 12 km. De reden is deze. Wanneer men 's nachts stelling No. 1 heimelijk heeft verlaten en de vijand komt tegen het aanbreken van den dag tot deze ontdekking, dan moet hij 10 à 12 km onder moeilijke omstandigheden doorschrijden en kan men wel aannemen, dat hij den geheelen morgen noodig heeft om de gevechtsaanraking met stelling No. 2 tot stand te brengen. Een gedeelte van den middag gaat dan verloren met verkenningen en het treffen van voorbereidingen tot den aanval, die dan — met het oog op de spoedig invallende duisternis — wel tot den volgenden morgen zal moeten worden uitgesteld.

Niet eenvoudig is de beantwoording van de vraag: hoe moet de tijd, welke in een bepaalde stelling moet worden gewonnen, aan de ondercommandanten worden kenbaar gemaakt? Eenerzijds toch mag de terugtocht niet te vroeg worden aanvaard — waardoor men in de kaart van den aanvaller zou spelen — anderzijds niet te laat, omdat dan de kans bestaat in een dusdanig ernstig gevecht te worden gewikkeld, dat de verdediger niet meer van den aanvaller loskomt. Mijne Heeren, theoretisch zou daarom het beste zijn om in ruime mate een wissel te trekken op het initiatief van onder-commandanten, omdat de kleine eenheden het eerst het tijdstip kunnen bepalen, waarop het gevecht zou moeten worden afgebroken. In de practijk moet echter het gespeculeer op het initiatief van lage commandanten tot débacles aanleiding geven, omdat dan de gevechtsleiding aan de hoogere bevelvoering ontsnapt; immers de terugtocht van een klein onderdeel kan den terugtocht van het geheel in de waagschaal stellen. Zoo bijvoorbeeld zou de onverwachte terugtocht van een regiment infanterie het onmogelijk kunnen maken de D.A. terug te nemen, terwijl de onverwachte terugtocht van een divisie aanleiding kan geven tot schroomelijke verwarring bij het terughalen van de D.G.A. en alle organen van den aan- en afvoer. Daarom kent onze gevechtshand-

leiding de bevoegdheid om „terug te gaan op eigen initiatief" slechts toe aan D.G.Cn., waarbij de C.V. — zoo hij zulks wenscht — dit initiatief nog binnen zekere perken kan houden door te bepalen, dat stand moet worden gehouden tot een bepaald uur of dat terug wordt gegaan op zijn bevel, doch de divisiegroep zich niet in een ernstig gevecht mag begeven en eerst zoo *noodig* op initiatief van haar commandant mag teruggaan.

Alle overige onderdeelen gaan terug op bevel van den naasthooger commandant.

ad. 2. Een divisiegroep voert het verdragend gevecht in beginsel met de divisiën naast elkaar. Dat is logisch, omdat hierdoor elke D.C. heer en meester is in het terrein dat vóór en dat achter hem ligt en de aan- en afvoer normaal kan geschieden. Plaatste een divisiegroep de divisiën achter elkaar, dan zouden de divisiën voortdurend door elkaar heen marcheeren, de aan- en afvoer van de voorste divisie zou dwars door die van de achterste divisie moeten plaats hebben, terwijl de achterste D.C. geen baas kan zijn in het terrein dat vóór hem ligt en waarin hij straks, bij den terugtocht van de voorste divisie, met zijn artillerie vuur moet kunnen optreden.

In beginsel verdient het de voorkeur, dat de divisiën niet alleen de voorste stelling, doch ook de tweede stelling van den aanvang af bezetten. Bij het terugnemen van het voorste echelon springt dit dus over het volgende heen.

Voor deze wijze van handelen zullen echter in veel gevallen niet voldoende troepen beschikbaar zijn. Alsdan moet wel worden volstaan met het bezetten van de voorste stelling, terwijl de tweede stelling óf niet wordt bezet óf slechts op de belangrijkste plaatsen wordt bezet door onderdeelen, welke tevens de volledige bezetting *voorbereiden*.

Wat de bezetting van elke stelling betreft moet men zich goed realiseeren, dat het niet gaat om het voeren van een hardnekkige verdediging. Vóórdat de aanvaller den

verdediger naar de keel grijpt heeft laatstgenoemde reeds de plaat gepoetst. De verdediging in de diepte geraakt dus nagenoeg geheel op den achtergrond, waardoor elk onderdeel in de breedte kan worden uitgerekt ten koste van de diepte.

Zooals ik hierboven reeds heb opgemerkt moet worden gestreefd naar het vormen van een aaneengesloten vuurfront.

Ook al is de tijd, gedurende welken men stand moet houden, beperkt, dan nog verdient het aanbeveling de onderdeelen zich ter plaatse te doen inrichten, alsof zij tot het uiterste hebben stand te houden. Immers, men heeft wel de illusie om tijdig terug te gaan, doch tal van omstandigheden kunnen aanleiding zijn, dat men zich *niet* tijdig van den vijand heeft kunnen losmaken en dan dient men 's vijands aanval in een goed georganiseerd moeilijk uit te dooven stormvuur op te vangen. Dat te voren het vermogen van elk vuurwapen ten volle moet worden benut, ten einde den vijand op de grootst mogelijke afstanden te bestoken, behoeft nauwelijks te worden gememo-reerd.

Aangezien een krachtige aanval niet wordt afgewacht, behoeft het organiseren van afsluitingsvuren *in* en *achter* de hws uitsluitend gericht te zijn op het tijdelijk stuiten van een tegenstander, die — tegen de verwachting en tegen de bedoeling in — plaatselijk in of door de hws is gedrongen. In de hws kan derhalve worden volstaan met het organiseren van het afsluitingsvuur vóór de stoplijn op de belangrijkste punten. Achter de hws worden de reserves van de groote eenheden van den aanvang af in een achterhoedestelling geplaatst tot het dekken van den terugtocht van de bezetting van de hws. Mocht de vijand onverwacht in de hws dringen, dan mogen deze reserves niet naar voren worden ingezet; dringt de vijand door de hws heen, dan moeten zij ter plaatse standhouden. Immers, gaat men met deze reserves exerceeren, dan zou later de geheele terugtocht in de waagschaal worden gesteld.

Thans een enkel woord over de *artillerie*. Haar taak is tweeledig: 1e 's vijands opmarsch op de grootst mogelijke afstanden vertragen, door den vijand met vuur tot onwikkeling te dwingen; 2e in een later stadium mede te werken om te verhinderen, dat de vijand tot de hws doordringt en zoodoende het loskomen van de in gevecht zijnde troepen te vergemakkelijken. Eerstgenoemde taak is verreweg de belangrijkste en het is gewenscht, dat de geheele D.A. aan het vervullen van die taak medewerkt. Aangezien het er voorts op aankomt het vuur spoedig te kunnen openen en geen kostbaren tijd verloren te laten gaan, pleiten onze voorschriften voor het verleen van machtiging aan de D.Cn. om het vuur van de D.G.A. te doen openen. M.H. Indien wij meer D.G.A. hadden zou ik niet aarzelen om afdeelingen van de D.G.A. in te deelen bij de divisien.

De 2e taak is volmaakt secundair; men hoopt, dat de toestand zich zoodanig zal ontwikkelen, dat deze taak zelfs in het geheel niet om vervulling zal vragen; m. a. w. men hoopt tijdig het gevecht te hebben afgebroken. Edoch, „man kann nie wissen” en daarom moet die taak eveneens terdege worden voorbereid. De omstandigheid echter, dat eenerzijds het vuur der D. A., af te geven op de grootst mogelijke afstanden, verre gaat buiten de bemoeienis van regimentscommandanten der infanterie en dan ook bepaaldelijk als een zaak van den D. C. moet worden beschouwd, en dat anderzijds het vuur der D. A., af te geven tot rechtstreekschen steun der infanterie, geheel op den achtergrond staat, leidt ertoe bij de indeeling der D. A. het beginsel te huldigen: een zoo sterk mogelijke groep algemeene opdrachten en een zoo zwak mogelijke toedeeling met rechtstreekschen steun.

Tenslotte een korte beschouwing over het werken met *vooruitgeschoven detachementen* ter vertraging van 's vijands opmarsch.

Gaat het om de hardnekkige verdediging van een hws, dan is men — vooral in goed begaanbaar terrein — huiverig veel troepen in het voorterrein te plaatsen, waardoor

deze niet kunnen deelnemen aan de eigenlijke verdediging van de hws. Immers deze vooruitgeschoven detachementen winnen wel is waar eenigen tijd, doch zij zijn gedoemd vroeg of laat het veld te ruimen en hun invloed op de eindbeslissing, en daarom gaat het bij de hardnekkige verdediging van een hws, is als regel *nul*.

Geheel anders staat de zaak bij het voeren van het verdragend gevecht. Hier gaat het *niet* om de eindbeslissing; deze toch ligt veel meer achterwaarts; hier is in de meeste gevallen veel, zoo niet alles, gewonnen als men *tijd* wint. En daarom viert bij het verdragend gevecht, het werken met vooruitgeschoven detachementen, vooral als zij tengevolge van de configuratie van het terrein moeilijk kunnen worden omtrokken (polderland), hoogtij.

Wanneer de vijand oprukt is de taak van deze detachementen 's vijands opmarsch te verkennen, te vertragen en te jalonneeren, zoodat de D. C. te allen tijde weet, tot hoever de vijand is genaderd. Daarbij moet de detachementscommandant er angstvallig tegen waken, zijn onderdeel aan vernietiging bloot te stellen. In verband hiermede moet men den commandant nooit opdragen een bepaalden tijd stand te houden, omdat de opdrachtgever dien tijd niet kan beoordeelen. Die tijd toch is in hooge mate afhankelijk van de manoeuvreervaardigheid des vijands. Wel geve de D. C. op: de as, volgens welke moet worden teruggegaan en spreke hij seinen e. d. af, aanduidende het moment waarop het detachement door den vijand wordt genoodzaakt bepaalde punten te verlaten. Dit laatste, ten einde veilig te juister tijd het artillerievuur op grooten afstand te kunnen doen afgeven. Want M. H., het is wel heel eenvoudig om met een groot gebaar te zeggen: „artillerievuur op grooten afstand”, maar de uitvoering daarvan is niet zoo heel eenvoudig, omdat men dan toch aan de artillerie moet doen weten waar en wanneer zij vuren moet. Welnu, deze vooruitgeschoven detachementen kunnen in dit opzicht zeer belangrijke diensten bewijzen. Om deze reden en mede omdat het gevaarlijk zou worden wanneer alle ondercommandanten met vooruitgeschoven de-

tachementen gingen werken, bepalen onze voorschriften, dat deze detachementen slechts door de D.Cn. mogen worden uitgezonden.

M. d. V. Ik laat thans het verdragend gevecht met rust, alhoewel ik mij er volkomen van bewust ben, dat ik de materie niet heb uitgeput. De tijd dwingt mij echter om over te gaan tot het geven van eenige beschouwingen over

f. De aanval.

Ik kan hierbij betrekkelijk kort zijn, omdat ik — ten aanzien van tal van vraagpunten — kan verwijzen naar de verhandeling, welke ik het voorrecht had voor de leden van ons genootschap samen te stellen in het jaar 1930. Ik moge dus volstaan met eenige van de belangrijkste zaken de revue te laten passeeren.

Met beslistheid stellen onze voorschriften zich op het standpunt, dat de overmacht — waarover de aanvaller moet beschikken — tot uitdrukking behoort te komen in *vuuroverwicht*, en dat — dit vuuroverwicht verworven zijnde — de *beslissing* slechts kan worden verkregen door de voorwaartsche beweging van de infanterie, waarbij de wil tot uiting komt om het gevechtsdoel zoo noodig door het gevecht van man tegen man te bereiken.

De aanval is dus een combinatie van vuur en beweging; het vuur noodig om de beweging mogelijk te maken. de beweging noodzakelijk om de beslissing te verkrijgen.

Daar de verdediger zijn stelling zoodanig inricht, dat hij in front de grootste vuurkracht kan brengen, wordt bijzonder belang toegekend aan den omvattenden aanval.

Voorts koesteren onze voorschriften bepaaldelijk een voorliefde voor de „zwaartepuntstheorie”, omdat de strijdkrachten, waarover een commandant beschikt, in den regel niet van voldoende sterkte zijn om van een aanval, welke over de volle breedte van het vak met gelijke kracht wordt ondernomen, succes te kunnen verwachten. Bovendien leidt een op deze wijze uitgevoerde aanval — ook al waren daartoe de strijdkrachten van genoegzame sterkte — in vele gevallen, omdat het terrein niet overal gelijke waarde heeft, tot onnoodige verliezen. Daarom

wordt het beter geacht de aanvalskracht te concentreeren in een deel — of achtereenvolgens in verschillende deelen — van het aanvalsvak.

Elke aanval vereischt een zekeren tijd van voorbereiding. Onze voorschriften toonen zich afkeering van aanvalsmethoden, waarbij „mir nichts, dir nichts” tegen den vijand wordt losgestormd. Daarentegen wenschen zij ook weer niet overdrijving in de andere richting; zoo wijzen zij er met nadruk op, dat hoe langer de voorbereiding duurt, des te meer de tegenstander gelegenheid krijgt reserves aan te trekken, zijn vuren voor te bereiden en het terrein te versterken en des te meer strijdkrachten zal de aanvaller moeten inzetten om den geboden weerstand te overwinnen. Daarom moet een commandant, die tot een aanval besluit, er zich in elk bijzonder geval goed rekenschap van geven wat voordeliger is: of de factor „tijd” op het tweede plan te brengen en eerst na grondige voorbereiding met meer kracht doch op een middelerwijl krachtiger ingerichte stelling aan te vallen, of de factor „tijd” op den voorgrond te plaatsen en derhalve na korte voorbereiding met minder sterke strijdkrachten zoo spoedig mogelijk een minder sterke stelling aan te vallen.

Na deze beschouwingen, welke den aanval in het algemeen betreffen, kom ik thans tot den aanval in den bewegingsoorlog.

Onze legerleiding is van meening, dat — gelet op de talloze onbekende factoren, welke zich bij een offensief optreden in den bewegingsoorlog voordoen — methodisch te werk moet worden gegaan wil een commandant zijn wil aan den tegenstander kunnen opleggen en daarbij — voor zooveel noodig — rekening kunnen houden met 's vijands maatregelen. In verband hiermede onderscheidt men

- den opmarsch;
- het tot stand brengen van de gevechtsaanraking;
- de inleidende gevechten;
- en ten slotte den aanval op 's vijands hoofdweerstandsstrook;

De opmarsch.

Het begrip opmarsch is heelemaal niet nieuw. Het kwam in vele oude voorschriften voor, doch het werd — zeer ten onrechte — in een hoekje geduwd door het begrip naderingsmarsch, waardoor veel begripsverwarring ontstond. Zoo kwam in de oude gevechtshandleiding zelfs een hoofdstuk V 2a voor, dat genoemd werd „De naderingsmarsch.....”, terwijl het behandelde in dit hoofdstuk nagenoeg alleen betrekking had op den opmarsch en met den naderingsmarsch al heel weinig had uit te staan.

We staan nu op het juiste standpunt, dat slechts *een gedeelte* van den opmarsch den naam naderingsmarsch draagt, n.l. van het oogenblik af, waarop een troep binnen het bereik komt van de vijandelijke artillerie.

Het doel van den opmarsch is, onder het verplaatsen van de troepen in 's vijands richting, den tegenstander op te zoeken.

Hierbij geldt als beginsel, dat — wanneer een ontmoeting met een *oprukkenden* vijand mogelijk wordt geacht — een troepenmacht sprongsgewijze wordt verplaatst van gevechtsterrein naar gevechtsterrein. Onder gevechtsterrein te verstaan een terreingedeelte, waarin die troepenmacht zich onder gunstige voorwaarden voor een aanval kan gereedstellen, dan wel — indien 's vijands maatregelen daartoe dwingen — ter verdediging kan inrichten.

Wordt opgerukt tegen een vijand, waarvan men met zekerheid weet, dat hij zich in een verdedigingsstelling heeft vastgezet, dan behoeft een troepenmacht dus *niet* sprongsgewijze te worden verplaatst.

Onze gevechtshandleiding behandelt voorts in eenige afzonderlijke punten het geval, waarin een divisiegroep of een divisie in een abnormaal breed vak den opmarsch moet verrichten. Onze legerleiding wenscht niet, dat alsdan een divisiegroep of een divisie, zich in het geheele opmarschvak „vergaapt”; zij wenscht daarentegen, dat aan divisieën, c.q. marschgroepen, assen van beweging worden opgegeven, ter weerszijden waarvan de divisieën, c.q. de marschgroe-

pen, zich door haar voorhoeden van normale sterkte doen beveiligen. Wel is waar ontstaan dan in het opmarschfront open ruimten, doch hierin kunnen de betrokken eenheden zich door een flankdekking of op andere wijze doen beveiligen. Wat den opmarsch van een divisie betreft, met voldoening mag worden geconstateerd, dat onze hoogste legerautoriteiten een open oog hebben gehad voor de moeilijkheden, waarmede de berichtenwisseling en de bevelsoverbrenging tijdens den opmarsch gepaard gaan. Om aan deze bezwaren tegemoet te komen en daardoor een vlot optreden van de divisie te bevorderen wordt het oprukken met marschgroepen aanbevolen. Nochtans wordt er de aandacht op gevestigd, dat deze decentralisatie in de bevelvoering geen aanbeveling verdient, indien tijdens den opmarsch een zóó ernstig gevecht mogelijk wordt geacht, of indien de D. C. omtrent 's vijands toestand en voornemens dermate in het onzekere verkeert, dat uit dien hoofde het niet wenschelijk wordt geoordeeld om aan ondercommandanten een groote mate van zelfstandigheid te verleenen.

Ten aanzien van het optreden van een voorhoede moge ik het volgende op den voorgrond plaatsen. Onze voorschriften stellen zich op het standpunt, dat een commandant manoeuvreert met zijn hoofdmacht en met zijn voorhoede. In dit systeem past geen „losbandige" voorhoede, daarentegen wel „een voorhoede aan een touwtje". Vandaar, dat — afgescheiden van de taak, welke haar onder alle omstandigheden te beurt valt, als het afharken van het terrein, het opruimen van hindernissen, e.d. — aan een voorhoede altijd een opdracht moet worden gegeven *hoe te handelen, wanneer zij in aanraking met den vijand is gekomen*. Die opdracht kan behelzen (in 't kort geformuleerd):

— doorduwen, tot de gevechtsaanraking tot stand is gebracht;

— bepaalde punten vermeesteren;

— een verdedigend front vormen.

Het tot stand brengen van de gevechtsaanraking.

Het tot stand brengen van de gevechtsaanraking heeft ten doel te voorkomen, dat de hoofdmacht ontijdig — reeds bij het ontmoeten van zwakken vijandelijken weerstand — tot het gevecht zou worden ontwikkeld, en te bevorderen, dat de hoofdmacht — bij het stooten op ernstigen weerstand — veilig en oordeelkundig kan manoeuvreren en, hetzij in haar geheel, hetzij ten deele, kan worden ingezet op de wijze, waarop de commandant zulks wenscht.

Het behoeft wel geen betoog, dat deze gevechtshandeling een uitermate moeilijke is. Stelt de betrokken commandant zich al te spoedig met het bereikte resultaat tevreden, dan wordt het beoogde doel niet bereikt, en gaat de betrokken commandant te ver, dan staat zulks gelijk met noodeloos bloed vergieten. Daarbij komt nog, dat de aanvaller onder 's vijands vuur kan komen zonder nochtans zekerheid te kunnen verkrijgen, waar de verdedigende vuurbronnen zijn opgesteld. Een en ander heeft in buitenlandse legers er toe geleid bij het tot stand brengen van de gevechtsaanraking een belangrijk aandeel toe te kennen aan vecht- en aan pantserwagens, welke strijdmiddelen zich zoo bij uitstek leenen voor het opnemen van het contact met den vijand. In ons Paw. R. = II komt zulks eveneens tot uiting.

Overigens stellen onze tactische voorschriften zich op het standpunt, dat, bij het ontmoeten van vijand, *plaatselijke weerstanden* moeten worden *weg-gemanoevreerd*, hetgeen bevorderd wordt door reserves te doen oprukken in terreingedeelten, waar 's vijands vuur zich het minst doet gevoelen en zoo noodig omvattend in te zetten. Komt de voorwaartsche beweging op het geheele front van een eenheid door 's vijands vuur tot stilstand, dan overweegt de commandant of hij door een frontalen aanval met in reserve beschikbare onderdeelen den ondervonden weerstand plaatselijk kan doorbreken. Acht de commandant deze mogelijkheid aanwezig, dan doet hij aanvallen. Deze

bepaling, welke voor *iedereen* ondercommandant geldt, is in onze voorschriften opgenomen, ten einde te voorkomen, dat willekeurige onder-commandanten al te spoedig bij de pakken zouden gaan neerzitten, hetgeen tot gevolg zou hebben, dat bij het ontmoeten van zwakken aaneengesloten weerstand, welke als het ware omver kan worden geblazen, alle drang naar voren zou zijn lam gelegd.

Tenslotte is het ook de voorhoede, in haar geheel, niet meer mogelijk den ondervonden weerstand te doorbreken, zelfs niet met behulp van de haar rechtstreeks steunende artillerie. Alsdan heeft zij de gevechtsaanraking tot stand gebracht. Nadrukkelijk moge ik er op wijzen, dat nergens uit onze reglementen blijkt, dat de voorhoedecommandant door een mislukten aanval tot deze conclusie zou moeten komen. Integendeel, duidelijk blijkt, dat onnoodig bloed vergieten moet worden voorkomen, en dat de voorhoedecommandant volmaakt gerechtigd is tot het trekken dezer conclusie op grond van de hem bekende gegevens omtrent den vijand, enz. Niettemin blijft het voor den voorhoedecommandant in de practijk uiterst moeilijk een juist antwoord te geven op de vraag: „kan ik nog met kans op succes verder doordringen, ja of neen?” Het zou bepaaldelijk onjuist zijn de verantwoordelijkheid te dien aanzien louter te laten drukken op de schouders van dien commandant, te meer ook, omdat van de beantwoording dier vraag in den regel het wel of wee van de geheele divisie afhangt. Daarom bepalen onze voorschriften het volgende: Komt de voorhoede in aanraking met den vijand, dan moet de D.C. zorg dragen, dat zijn commandopost dicht achter de voorhoede gevestigd wordt en blijft, opdat hij het verloop van den strijd van nabij kan volgen. Zulks is noodzakelijk, omdat het in vele gevallen voor een voorhoedecommandant uiterst moeilijk is te beoordeelen of de voorhoede inderdaad de gevechtsaanraking tot stand heeft gebracht, d.w.z. inderdaad is gestooten op een aaneengesloten vuurfront, dat zij niet met eigen kracht en met behulp van de haar rechtstreeks steunende artillerie kan doorbreken. Onder dergelijke omstandigheden is het

dan gewenscht, dat de D.C. persoonlijk kan ingrijpen en van den voorhoedecommandant de verantwoordelijkheid kan overnemen met betrekking tot het al dan niet verder doordringen van de voorhoede. Wordt opgerukt met marschgroepen, dan geldt een en ander natuurlijk ook voor den marschgroepscommandant.

De inleidende gevechten.

De inleidende gevechten hebben — op één uitzondering na — ten doel om, nadat de gevechtsaanraking tot stand is gebracht, allen weerstand, welken de tegenstander tusschen zijn hoofdmacht en die van den aanvaller heeft georganiseerd, te breken. Ook de aanval op 's vijands vps — indien deze althans geen phase vormt van den hoofdaanval — behoort dus tot de inleidende gevechten, zulks in tegenstelling met het bepaalde in onze oude gevechtshandleiding. Deze wijziging was logisch, omdat al deze gevechten bestaan uit één of meer plaatselijke aanvallen, uitgevoerd door een zoo beperkt mogelijke macht aan infanterie en ondersteund door een zoo krachtig mogelijk artillerievuur. Wel vallen er natuurlijk eenige verschillen te constateeren tusschen een aanval op een vps eenerzijds en, bijvoorbeeld, een aanval op ver vooruitgeschoven lichte troepen anderzijds, o.a. ten aanzien van de bestrijding van de vijandelijke artillerie, de wijze waarop succes kan worden uitgebreid, enz. Doch deze verschillen maakten het niet noodig, ja zelfs ongewenscht, den aanval op een vps tot een afzonderlijke klasse te rekenen.

Een inleidend gevecht kan ook — en hiermede kom ik aan de zoeven genoemde uitzondering — tot doel hebben het „vérifier la valeur du contact.” Ik sla dit echter verder over.

Thans iets omtrent de uitvoering van de inleidende gevechten. Volkomen is gebroken met de bepaling in de oude gevechtshandleiding, dat met de uitvoering van een inleidend gevecht de voorhoedecommandant wordt belast, die daartoe de beschikking kreeg over zoo niet alle, dan

toch over het meerendeel van de D.A. Onze huidige voorschriften stellen zich overduidelijk op het standpunt, dat — wanneer de voorhoeden aan haar opdracht hebben voldaan — de D.C. zelf de leiding van het gevecht in handen neemt. Immers, er moet dan een beroep worden gedaan op infanterie uit de hoofdmacht en op de geheele D.A., terwijl ook in den regel de geheele D.G.A. in werking zal worden gebracht. Er is dan — bij gebrek aan een „Commandant de l'infanterie divisionnaire” — maar één man, die in de divisie het gevecht kan leiden, en dat is de D.C. zelf. Het werd ontoelaatbaar geacht, dat de D.C. een voorhoedecommandant liet exerceeren met de helft van de infanterie, nagenoeg de geheele D.A. en zelf in zijn functie van D.C. als „Schlachtenbumler” toekeek.

Voorts is uitdrukkelijk bepaald, dat in beginsel zóó veel infanterie uit de hoofdmacht moet worden ingezet, als — rekening houdende met de beschikbare hoeveelheid artillerie, het terrein en de verkregen gegevens omtrent den vijand — noodig is om van het gevecht succes te kunnen verwachten. Zulks is gedaan, omdat het inzetten van een enkel bataljon, dat vroeger troef was, van huis uit tot mislukking kan zijn gedoemd en dat tot noodeloze verliezen aanleiding kan geven.

We zien dus, dat het inleidend gevecht in ieder geval al een door den D.C. geleide onderneming is geworden. De vraag doet zich voor, of een D.C. nu onder alle omstandigheden vrij is het inleidend gevecht naar eigen inzicht te voeren. Deze vraag wordt door onze legerleiding pertinent ontkennend beantwoord, omdat er tal van omstandigheden zijn, waarin het inleidend gevecht een dusdanige krachtsontwikkeling vereischt, dat de D.G.C. de leiding in handen zal moeten nemen, o.m. met het oog op het in werking brengen van de D.G.A. en den steun, welke de divisieën elkander wederkeerig moeten kunnen verleen. Zoo bijvoorbeeld:

- wanneer *ernstige* vooruitgeschoven weerstand des vijands wordt verwacht;
- wanneer het geldt een terugwerpen van weerstandbie-

dende voorposten en o.m. bijzondere maatregelen worden vereischt voor het bestrijden van de vijandelijke artillerie:

— wanneer niet de minste zekerheid bestaat omtrent den aard en de waarde van den weerstand, waarop men kan stuiten.

Mijnheer de Voorzitter. Ik kan tot mijn spijt niet langer stilstaan bij de wijze, waarop inleidende gevechten moeten worden gevoerd. Ik moet verder, doch wil dit niet doen alvorens onder de aandacht te hebben gebracht, dat onze nieuwe voorschriften duidelijk doen blijken, dat een aanval tijdens een inleidend gevecht niettemin een aanval is en tal van beginselen van lagere orde, welke voor een aanval op een vijandelijke hws. gelden, ook van toepassing zijn op een aanval tijdens de inleidende gevechten. Onze voorschriften voor de wapens gaan zelfs zoover, dat zij het woord „inleidend gevecht” in het geheel niet noemen, omdat het een kleine eenheid, welke opdracht ontvangt aan te vallen, volmaakt koud kan laten of die aanval past in het raam van een inleidend gevecht of in het raam van een hoofdaanval op 's vijands hws. Zoo'n kleine eenheid moet aanvallen en daarmee uit, en zij doet zulks steeds overeenkomstig dezelfde beginselen. In mijn beschouwingen over den aanval op 's vijands hws. zult U dan ook veel aantreffen, dat ook op den aanval tijdens inleidende gevechten slaat.

De aanval op 's vijands hoofdweerstandsstrook.

Bij den aanval op 's vijands hws. moet worden gerekend op een taaien, tot het uiterste volgehouden en over aanzienlijke diepte georganiseerden weerstand des vijands. Om dezen weerstand te breken is noodig: *kracht en continuïteit*; *kracht*, welke voornamelijk tot uitdrukking moet komen in het vuur, dat de voorste aanvalstroepen uitbraaken en het vuur, waarmee de artillerie deze troepen ondersteunt en vrijwaart tegen de inwerking van het vijandelijke vuur; *continuïteit*, welke in hoofdzaak moet worden verkregen door de reserves, welke op de voorste aanvals-

troepen volgen en die naar behoefte moeten worden ingezet, opdat gedurende het geheele verloop van de gevechtshandeling het vuuroverwicht worde behouden en ten slotte de noodige stootkracht kan worden aangewend.

Denkt men, in dit verband aan den toestand, waarin de aanvaller verkeerde, toen hij de gevechtsaanraking met de hws. tot stand bracht — een toestand, waarin ieder onderdeel feitelijk boven zijn stand leefde, d.w.z. met het oog op een aanval een te breed front voor zijn rekening had gekregen — dan kan het U niet verwonderen, dat noch van kracht noch van continuïteit sprake kan zijn, indien de aanvaller het dulle plan op zou vatten om tot den aanval op 's vijands hws. over te gaan in dezelfde formatie, waarmede hij tegen die hws. was opgebotst.

Ook onze oostelijke naburen, die zoo gaarne als voorbeeld van vlotheid worden aangehaald, toonen zich — wanneer zij eenmaal in aanraking zijn gekomen met 's vijands hoofdstrijdkrachten — voorzichtige tactici. Zoo zegt von Cochenhausen in zijn „Taktisches Handbuch“ „Ansetzen unzureichender Angriffskräfte und — mittel führt zu empfindlichen Rückschlägen“.

Een hergroepeerings zal dus — wanneer de gevechtsaanraking met de vijandelijke hoofdstrijdkrachten tot stand is gebracht — noodzakelijk zijn. Ik schakel hierbij het geval uit, waarin men van te voren reeds weet, waar men den vijand met zekerheid zal aantreffen en dientengevolge aan een hergroepeerings kan ontkomen door het doen convergeeren van de scheidingslijnen tusschen de verschillende eenheden. Een dergelijk geval kan wel worden ingedeeld in de klasse der witte raven.

De hergroepeerings is in de nieuwe voorschriften uitvoerig behandeld. Ik moet haar stilzwijgend voorbijgaan.

De voorbereiding van den aanval omvat — behoudens deze hergroepeerings — nog tal van andere zaken, welke opsomming ik U zal besparen. Wel moet ik Uw aandacht vragen voor het volgende.

De maatregelen ter voorbereiding van den aanval zijn gegrond op de aanvalsbevelen, welke men van zijn chef

ontvangt, alsmede op het plan, volgens hetwelk men die bevelen denkt uit te voeren. Bij ontvangst van die bevelen is men echter in den regel nog slechts weinig op de hoogte van den toestand bij den vijand en van den aard van het terrein. Niettemin is men genoodzaakt om zoo spoedig mogelijk een besluit voor het uitvoeren van den aanval te nemen en de daaruit voortvloeiende bevelen te geven, omdat reeds van den eerstvolgenden nacht gebruik zal moeten worden gemaakt om versterkingen aan te trekken, munitie aan te voeren, hergroepeerings uit te voeren, enz. Maar elk oogenblik komen nog nadere gegevens omtrent den vijand en het terrein binnen die ontegenzeggelijk hun invloed op het eenmaal uitgegeven aanvalsbevel moeten uitoefenen. Onze voorschriften stellen zich daarom niet op het starre standpunt „eens gegeven, blijft gegeven”. Zij bepalen nadrukkelijk, dat, tijdens den overigen duur van den voorbereidingstijd, men zijn gevechtsplan en zijn uitvoeringsmaatregelen moet aanpassen aan de middelerwijl binnenkomende gegevens en — zoo noodig — de aanvalsbevelen moet aanvullen en (of) wijzigen.

Mijnheer de Voorzitter. Ik meende goed te doen hierop eens de aandacht te vestigen. Met een aanvalsbevel, gegeven op den dag D min 4 is men er niet af en nog veel minder met een vuurplan, dat op dien dag is opgemaakt. Zoo'n bevel en zoo'n vuurplan leven; zij zijn feitelijk nooit af, hoewel men er — om practische overwegingen — kort voor den aanval een streep onder moet zetten.

Ik kom thans tot de begrippen „rechtstreeks steunen” en „beschermen” van den aanval door de artillerie, waaromtrent ik vrij kort kan zijn, omdat te dien aanzien in vergelijking met de oude gevechtshandleiding principieel niets, maar dan ook heelemaal niets, is gewijzigd. Ik wil dan in de eerste plaats doen opmerken, dat het bijwoord „rechtstreeks” van het begrip „rechtstreeks steunen” niet alleen betrekking heeft op de wijze van regelen en de wijze van aanvragen van dien steun (n.l. rechtstreeks in overleg met of aan den betrokken artilleriecommandant), doch óók op de ligging van het vuur, welke n.l. zoodanig

is, dat de infanterie niet indirect doch *rechtstreeks* wordt gesteund, waaruit dus volgt, dat het vuur uit den aard der zaak op korten afstand voor de infanterie moet liggen. Te dien aanzien is niets nieuws onder de zon alhoewel men er wellicht een beetje aan moet wennen, dat de nieuwe gevechtshandleiding zich in dit opzicht wat duidelijker uitspreekt dan de oude, bijvoorbeeld door er de aandacht op te vestigen, dat de afdeelingen, bestemd voor algemeene opdrachten, en de D. G. A. geroepen kunnen worden om de vuren van de artillerie voor rechtstreekschen steun te versterken. Een en ander heeft dus blijkbaar alleen betrekking op de *plaats* van dat vuur en er wil dus geenszins mede gezegd zijn, dat de artillerie voor algemeene opdrachten dan wel de D.G.A. dit vuur op rechtstreeksch verzoek van de infanterie afgeeft.

Wat het begrip „beschermen” van den aanval betreft ook dit is „schon da gewesen”, het is alleen duidelijker geformuleerd, omdat in de oude gevechtshandleiding werd gesproken over „beschermende afsluitingsvuren” in het geval, dat de infanterie een bepaalde lijn had bereikt en in die lijn moest worden beveiligd tegen tegenstooten en tegenaanvallen des vijands. Maar deze beschermende afsluitingsvuren hebben niets te maken met het begrip „beschermen van den aanval”. Onder dit laatste vallen uitsluitend vuren, welke op meer van de infanterie verwijderde punten liggen, uit welke punten de vijand niettemin het aanvalsveld onder vuur zou kunnen nemen. Het vuur ligt dus op punten, welke de infanterie *niet rechtstreeks* interesseert, omdat zij met haar aanval nog niet aan die punten toe is. De artillerie voor algemeene opdrachten is bestemd voor het afgeven van dit beschermend vuur, hetgeen ook uit de oude gevechtshandleiding valt op te maken.

Ik moge verklaren, waarom de artillerie voor rechtstreekschen steun zich niet mag en niet kan bemoeien met beschermende vuren.

Voor de infanterie zijn die punten het gevaarlijkst en het belangrijkste, waarop zij het eerst aanvalt en die dus in

haar onmiddellijke nabijheid liggen. Het is bepaald noodzakelijk, dat alle artillerie, welke de infanterie rechtstreeks moet steunen, ook inderdaad al haar vuur op deze punten legt; menschelijkerwijs gesproken ligt op deze punten nooit genoeg vuur en het is in ieder geval tactisch onjuist om dit vuur te verzwakken, door te gaan vuren op doelen, welke ver weg liggen en welke voor de infanterie voorloopig nog van secundair belang zijn. Dus het *mag* niet. Bovendien *kān* de infanterie zich niet in het beschermend vuur verdiepen, omdat zij niet over de noodige inlichtingsorganen beschikt om haar belangstelling in voldoende mate te doen uitgaan naar punten, welke ver van haar verwijderd zijn, en dit zou toch noodig zijn, als men de rechtstreeks steunende artillerie ook met het beschermen van den aanval zou willen belasten. En tenslotte kan het niet, omdat ver verwijderde punten, vanwaar de vijand vuur op het aanvalsvak van een regiment infanterie kan brengen, zeer goed *buiten* dat vak kunnen zijn gelegen en de R. C. dan geen vuur op die punten kan afgeven.

Uit een en ander volgt, dat beschermend vuur moet worden afgegeven op punten, door den D. C. te bepalen (waarbij onze voorschriften erkennen, dat de R. Cn. hun wenschen te dien aanzien aan den D. C. moeten kunnen kenbaar maken), en dat met de uitvoering de artillerie voor algemeene opdrachten moet worden belast. Mijnheer de Voorzitter, ten overvloede moge ik mededeelen, dat dit geen Nederlandsche uitvinding is; in landen, waar men ook een soortgelijke indeeling van de artillerie kent, wordt eenzelfde standpunt gehuldigd.

Tot een volgend punt overgaande, zou ik onder de aandacht willen brengen, dat bij de regeling van het artillerievuur tot rechtstreekschen steun de tijdtafel troef is, in tegenstelling met het bepaalde in de oude gevechtshandleiding, waar aan de tijdtafel slechts een bescheiden rol werd toegekend. Waarom? Ik antwoord met klem: omdat in den grooten oorlog het werken met een tijdtafel — ongeacht de daaraan verbonden bezwaren, waarop ik nog

terugkom — de beste methode is gebleken. Aanvallen, waarbij de regeling van den rechtstreekschen steun wordt gebaseerd op een ontketening en een beëindiging van het vuur uitsluitend op verzoek van de infanterie of op verzoek van waarnemers in vliegtuigen — een en ander al dan niet in combinatie met een ver doorgevoerd systeem van vuurwerkseinen — zijn van huis uit tot mislukking gedoemd; dit heeft de oorlogservaring nu wel geleerd! Zeer terecht staan onze voorschriften thans op het standpunt, dat de geheele regeling van den rechtstreekschen steun zooveel mogelijk vóór dat de aanval losbreekt in den vorm van een tijdtafel in kannen en kruiken moet worden gegoten; een regeling, welke uit den aard der zaak zooveel mogelijk rekening houdt met door de infanterie kenbaar gemaakte wenschen en voorts een regeling, welke eerst tot stand kan komen, nadat de betrokken infanterie- en artilleriecommandant een hartig woordje met elkaar hebben gewisseld. Maar — en daar gaat het om — dit alles vóór het uur U. Blijkt dan tijdens den aanval, dat het vuurplan — met name de plaats van de achtereenvolgende vuurconcentraties en het rythme van de tijdtafel — niet in de behoeften van de infanterie voorziet, dan kan men inderdaad *op verzoek* van de infanterie nog wel vuren, welke niet in het vuurplan voorkomen, gaan afgeven. Maar U weet allen hoe lang het duurt alvorens een aanvraag om steun, komende van een C.C. of van een S.C. in voorste lijn, alle schijven heeft gepasseerd en tenslotte als een bevel bij een stukscommandant terecht komt. Het wereldrecord voor deze estafetteloop zou men op $\frac{3}{4}$ uur kunnen stellen. Waaruit volgt, dat alle gehannes met het artillerievuur op verzoek van de infanterie *gedurende een aanval*, verre van fraai is. Doet, tijdens den aanval, de noodzakelijkheid zich voor om te gaan werken „op verzoek van de infanterie”, dan kan men gerust zeggen, dat de aanval al voor 70 % is mislukt; al die vorenbedoelde verzoeken kunnen nog slechts worden beschouwd als een middel om nog te redden wat er te redden valt.

En nu de bezwaren van de tijdtafel. Zij loopt of te langzaam of te hard. Te langzaam is niet zoo heel erg, omdat het oponthoud, dat daardoor wordt veroorzaakt, slechts zeer gering kan zijn. Bovendien komt dit bezwaar practisch ooit of nooit voor. Blijft over: de tijdtafel loopt te snel m.a.w. het artillerievuur loopt als het ware van de infanterie weg. Inderdaad moeten daartegen correcties kunnen worden aangebracht. En dat kan o.m. door:

1e. één of meer voorgaande concentraties te doen herhalen, al dan niet op een van te voren afgesproken vuurwerksein;

2e. bij alle vuren, in de tijdtafel vermeld, een bepaald aantal minuten (bij voorkeur een half of een heel uur) op te tellen;

3e. tweede en volgende fasen van den aanval te doen beginnen op een nader bekend te maken uur U', U'', enz. en alle uren in de tijdtafel dus ten opzichte van U', U'' enz. uit te drukken. Na afloop van elke phase wordt dus als het ware een op hol geslagen artillerievuur weer opgevangen.

Mijnheer de Voorzitter, ik zal de laatste zijn om te beweren, dat met een tijdtafel het ideaal is bereikt. 't Lijkt er niet op; maar er is momenteel niets beter. Al het andere is op het gevechtveld beproefd en ondeugdelijk bevonden. Ik moge slechts de hoop uitspreken, dat in de toekomst de radiotelefonie het regelen van den rechtstreekschen steun tot een afdoende oplossing zal brengen.

Tenslotte iets over de beteekenis van het uur U. Ten einde alle misvattingen te voorkomen stellen onze voorschriften vast, dat op het uur U de infanterie haar uitgangsstelling verlaat en op dat uur een eventueele inleidende beschieting overgaat in het rechtstreeks steunen en het beschermen van den aanval. Dit doet aan de intensiteit van het vuur onmiddellijk vóór en na het uur U niets, maar dan ook hoegenaamd niets af, terwijl — indien daaraan behoefte is — de ligging van het vuur na het uur U gedurende den gewenschten tijd dezelfde kan

zijn als aan het einde van de inleidende beschieting. Dat is een kwestie, welke door den D.A.C. — rekening houdende met de wenschen van de infanterie — zeer gemakkelijk kan worden geregeld.

Het is geenszins mijn bedoeling om een pennestrijd, welke elders over deze kwestie is gevoerd, in ons genootschap voort te zetten. Doch ik moge hier wel naar voren brengen, dat uit dien pennestrijd is gebleken, dat sommigen van meening zijn, dat het een voordeel is, wanneer alle voorste infanterie, komende van een grooten afstand, op 3—400 m van den vijand zich in één lijntje bevindt. (Het overschrijden van deze 3—400 lijn wil men dan op het uur U doen plaats hebben).

Mijne Heeren. Ik wilde er toch wel gaarne de aandacht op vestigen, dat vorenbedoelde meening in flagranten strijd is met het moderne tactische begrip om elk onderdeel, dat vooruit kan, voorwaarts te laten gaan, waarbij de betrokken naast hooger commandant alles in het werk moet stellen om het voorwaarts gaan juist van deze onderdeelen *in gang te houden*. Immers, hierdoor wordt het terreinwinnen van neven-onderdeelen, welke achter zijn gebleven, aanzienlijk vergemakkelijkt. Op dit beginsel berusten al onze nieuwe tactische voorschriften; het aanleggen van een kunstmatige rem op 3 à 400 m van den vijand is daarmede zeker niet in overeenstemming. (Uit den aard van de zaak spreekt het vanzelf, dat een bepaald onderdeel maar niet ongelimiteerd kan doorstormen. Onze voorschriften waarschuwen daartegen).

Mijnheer de Voorzitter. Aan alles moet een einde komen, zoo ook aan deze voordracht. De materie, welke ik te bestrijken had, is zoo uitgebreid, dan ik nog wel uren zou kunnen doorgaan, doch ik mag niet meer van Uw aller aandacht vragen en dus moet ik tal van belangrijke onderwerpen, waaronder de riviergevechten, de verhouding van den D.G.A.C. en den D.A.C. tot den chef van den staf, enz. laten rusten. Ik wil dan besluiten met het volgende.

Door de zich snel ontwikkelende evolutie op tactisch gebied kan niemand zich de illusie maken, dat onze tactische voorschriften een lang leven beschoren zal zijn. Maar laat men in vredesnaam niet trachten die evolutie bij te houden door het uitgeven van talrijke wijzigingsbladen, welke voor velen — en ik denk hierbij in de eerste plaats aan het reserve-personeel — een wanhoop zijn. Het bijhouden van die evolutie is de taak van de door mij gewenschte permanente tactische reglementencommissie, welke alle noodzakelijke wijzigingen kan voorbereiden doch voorloopig in portefeuille moet houden, totdat — om de gedachten te bepalen telkenmale na 5 jaren — ons legerbestuur den tijd gekomen acht het betrokken tactisch reglement — dat dus in ongewijzigden vorm 5 jaren dienst heeft gedaan — te doen herdrukken. De tactische waarde van ons leger staat of valt niet door onze voorschriften in beginsel 5 jaren ongewijzigd te laten, maar wel wordt door dat voortdurende wijzigen de rust verstoort, welke voor de bestudeering van onze reglementen zoo brood noodig is.

Met het verschijnen van de nieuwe tactische reglementen is thans een einde gekomen aan de periode, welke veelal na afloop van een grooten oorlog ontstaat, waarin tactiek meer met praten en op het gevoel wordt beoefend, dan met het aanvoeren van argumenten.

Met kracht kan thans worden voortgearbeid aan het opbouwen van een unité de doctrine; echter niet aan een doctrine, zooals ieder deze persoonlijk wenscht, doch aan een doctrine zooals deze door onze legerleiding in onze voorschriften is gecodificeerd. Sommigen zullen er zich bij moeten neerleggen, dat enkele vraagstukken in de nieuwe reglementen niet zijn opgelost, zooals zij gaarne hadden gewenscht; doch ook voor het samenstellen van tactisch reglementen geldt: „on ne peut pas satis faire tout le monde et son père”.

Een ver doorgevoerde, op de voorschriften steunende unité de doctrine is noodzakelijk, wil een leger als oorlogsapparaat bruikbaar zijn. Derhalve moet grondige kennis van de tactische voorschriften alleen reeds om deze reden

worden geëischt. Doch er is nog een tweede, niet minder belangrijke reden, welke vermeld is in punt 7 van het eerste deel onzer gevechtshandleiding, en met het voorlezen waarvan ik mijn voordracht moge besluiten.

„Aangezien de invloed, welke de verdere ontwikkeling van wetenschap en nijverheid op de gevechtsvoering zal uitoefenen, nimmer in zijn vollen omvang kan worden overzien, is een grondige kennis van de grondslagen waarop de gevechtsvoering berust *noodzakelijk*, ten einde zich in oorlogstijd snel te kunnen aanpassen aan het gebruik van, tot dat tijdstip onbekende strijdmiddelen en strijdwijzen.”

Mijnheer de Voorzitter. Ik heb gezegd.

De Voorzitter. Ik dank Majoor Dijkhoorn voorloopig voor zijn belangwekkende voordracht en verzoek den Heeren, die inlichtingen willen vragen, zich bij den Secretaris te willen opgeven.

Kolonel J. J. van Santen: Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren!

Het onderwerp, waarover de geachte Inleider ons hedenavond op zoo heldere wijze heeft onderhouden, is inderdaad zoo veel omvattend, dat niet alleen slechts enkele der belangrijkste vraagstukken zijn behandeld kunnen worden, maar dat m.i. discussie hierover in den beperkten tijd niet vruchtdragend kan zijn.

Van de geboden gelegenheid tot het stellen van vragen wil ik echter gaarne gebruik maken, waarbij ik mij tevens met één uitzondering, zal beperken tot de behandelde onderwerpen.

Deze uitzondering betreft de vraag, waarom in de nieuwe voorschriften het noemen van het woord „steunpunt” blijkbaar opzettelijk is vermeden. Deze vraag is in het Veldleger herhaaldelijk aan de orde gekomen, maar ik weet eigenlijk geen bevredigend antwoord.

Nu heeft de geachte Inleider wel genoemd en, m.i. terecht, veroordeeld het „uitzaaien” van de elementen der verdediging over de geheele oppervlakte der hws, maar

dit betreft eene opvatting, die ik eigenlijk nergens in de literatuur tegenkwam, zoodat mij niet duidelijk is, tegen wien Inleiders betoog bedoeld was.

Nu zou juist het vormen van „steunpunten” in de hws. een correctief kunnen vormen op het „uitzaaien”, zoodat het mij verwondert, dat niet alleen de naam, maar ook het begrip, dat toch ingeleefd was, nu ineens in den ban zijn gedaan.

In de Fransche voorschriften wordt nog steeds gesproken van: „point de force,” die dan weer worden onderscheiden in „centres de résistance” en „points d'appui”. Ook de Duitschers wenschen „Stützpunkte”, op belangrijke plaatsen in het Hauptkampffeld”.

Een nadere toelichting komt mij daarom gewenscht voor.

Een tweede vraag betreft de moeilijkheden, die aanvallende infanterie heeft te overwinnen, indien de uitgangstelling op grooten afstand van 's vijands voorste lijn moet worden gekozen, doordat het voorgelegen terrein geheel open is, en dus geen gedekte nadering toelaat.

Nu de gevechtshandleiding omtrent de dan te volgen gedragslijn geen nadere aanwijzingen geeft, is mijne vraag, op welke wijze de geachte Inleider in dit geval meent, den aanvaller toch nog een goede kans van slagen te kunnen bieden.

Houdt men zich aan den als norm gestelden regel, dan wordt de inleidende beschieting ook nu beëindigd op het uur U, zijnde het tijdstip, waarop de infanterie uit de uitgangstelling voorwaarts gaat.

Een inleidende beschieting moet zóó hevig zijn, dat de verdedigers in voorste lijn worden geneutraliseerd, waardoor de aanval kans van slagen verkrijgt.

Ter wille van de gewenschte hevigheid van den klap neemt nagenoeg de geheele artillerie, dus ook het deel der D.A., bestemd voor algemeene opdrachten, en een zoo groot mogelijk deel der D.G.A. daaraan deel. Aangezien de neutraliseerende werking slechts van beperkten duur

is, is het van belang, de inl. besch. zoo kort mogelijk aan het binnendringen in de hws te doen voorafgaan.

Men streeft er daarom naar, de uitgangstelling zóó dicht bij 's vijands voorste lijn te kiezen, als het daarop afgegeven eigen artillerievuur toelaat, dus op omstreeks 300 m en het is gewenscht, dat deze beschieting onmiddellijk vóór uur U plaats vindt.

Bij grooteren afstand ontstaat echter het gevaar, dat de neutraliseerende werking op den verdediger weer zal zijn geëindigd, wanneer eindelijk de aanvaller tot de stelling is genaderd, zoodat hij dan op een niet geschokten verdediger moet aanvallen, waardoor de aanval groote kans loopt, te mislukken.

Als correctief zou ik willen aanbevelen, de inleidende beschieting nog eens, zij het slechts korten tijd, te herhalen op het tijdstip, dat de aanvallende infanterie den afstand van omstreeks 300 m tot 's vijands voorste lijn heeft bereikt. Doet men dit niet, dan beschikt de infanterie voor het onderdrukken van den verdediger slechts over het vuur van de rechtstreeks steunende artillerie, die ten onzent toch al niet talrijk is.

Er zijn ook andere hulpmiddelen denkbaar. Zoo maken de Franschen gebruik van de duisternis, om de uitgangstelling naar voren te verleggen. Overigens spreken de Fransche voorschriften zich niet uit over eene herhaling der inleidende beschieting, maar hierbij moet men bedenken, dat in Frankrijk de artillerie, dus ook de rechtstreeks steunende, veel talrijker is dan hier te lande.

De Deutsche „Truppenführung“ beveelt dezelfde werkwijze aan, maar spreekt tevens van eene „notwendige Steigerung“ van het vuur, nadat de infanterie „sich auf breiterer Front auf Einbruchs Entfernung herangearbeitet hat“, terwijl daarna de aanval (Einbruch) „einheitlich“ moet worden aangezet.

Met deze voorbeelden voor oogen rijst bij mij de vraag, of eene behandeling van dit bijzondere geval in de voorschriften niet gewenscht ware geweest.

Ten slotte moge ik nog mijn laatste vraagpunt vermel-

den, n.l. wat moet men verstaan onder „rechtstreekschen steun“.

Volgens de Gevechtshandleiding is dit het vuur, dat door de artillerie op korten afstand voor de infanterie wordt gelegd op bekende doelen of op die terreingedeelten, waaruit de aanval wordt bedreigd. Spreekt men echter over artillerie voor rechtstreekschen steun, dan duidt het woord „rechtstreekschen“ op de bevelsverhouding, daar de infanterie immers dit vuur rechtstreeks aan de daarvoor aangewezen afdeeling kan vragen, in stede van langs den omweg via D. C. en D. A. C.

De laatstgenoemde definitie is die, welke bij de artilleristen reeds sinds jaren burgerrecht had verkregen; nu is echter de eerstgenoemde den vrede komen verstoren. Want Inleiders verzekering, dat beide begrippen elkander dekken, dat dus de bedoelde artillerie uitsluitend het hier bedoelde vuur geeft en omgekeerd, kan ons artilleristen maar matig bevredigen; wij weten te goed, dat de afwijkingen in beide richtingen talrijk zijn en daarom niet als uitzonderingen kunnen worden beschouwd.

Nu is het bijzondere in dit geval, dat Inleiders gerustheid, dat men ook in de ons omringende landen geen behoefte zou gevoelen aan eene afzonderlijke benaming voor elk der beide begrippen, althans voor wat Frankrijk betreft, niet meer opgaat. De onlangs nieuw verschenen „Instruction sur l' emploi tactique des grandes Unités“ vertoont n.l. een afwijking van de vorige uitgave, welke den naam „appui direct“ toekende aan de beide begrippen. Er is nu voor het bedoelde *vuur* een nieuwe benaming ingevoerd, n.l. „tirs de soutien immédiat“, in tegenstelling met de „tirs de protection“, terwijl de oude benaming nog slechts dient om de eenheden der artillerie aan te duiden, en dus uitsluitend betrekking heeft op de *bevelsverhouding*.

De beide vuursoorten worden afgegeven zoowel door de „groupements d'appui direct“ als door de „groupements d'action d'ensemble“.

De Commissie, die met de samenstelling was belast.

geeft in haar „rapport au ministre” de verklaring, dat zij het noodig vond een einde te maken aan „la confusion qu'entraînait la similitude des termes „groupement d'appui direct” en „tir d'appui direct”. Zij gaf daarbij als toelichting, dat de nieuwe benaming het voordeel biedt den indruk weg te nemen, alsof een „groupement d'appui direct” uitsluitend bestemd is tot het afgeven van „tirs d'appui direct” terwijl deze in feite alle vuren kan afgeven, die gevraagd worden door de gesteunde eenheid of door de gevechtsleiding.

Mijne vraag is nu, of Inleider het niet gewenscht acht, ook hier te lande een einde te maken aan de bestaande begripsverwarring, waartoe ik een eenvoudig middel aan de hand zou willen doen. Het is immers duidelijk dat, waar tegenover de vuren voor „rechtstreekschen steun” die voor „bescherming” staan, men ter aanduiding van de eerste soort vuren gevoegelijk het woord „rechtstreekschen” kan weglaten.

Men zou dus kunnen onderscheiden, wat de vuren betreft, „ondersteuning” en „bescherming”.

Het woord „rechtstreeksch” kan dan uitsluitend gehandhaafd blijven voor aanduiding van de bevelsverhouding, men blijft dus spreken van „afdeeling voor rechtstreekschen steun”.

Het wil mij voorkomen, Mijnheer de Voorzitter, dat beantwoording van deze enkele vragen veel onzekerheid zou wegnemen, en ik dank U voor de mij geboden gelegenheid, deze te stellen.

Majoor S. Veldmeijer.

Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren.

Ik verzoek het woord om een vraag te stellen betreffende het voorwaarts gaan van de infanterie op het uur „U” van een uitgangstelling uit, waarvan de frontlijn sterk inspringende bochten vertoont.

De Kolonel van Santen stelde nu reeds een vraag, die vrijwel ook mijn bedoeling weergeeft en gaf daarbij eenige toelichtingen. Mij rest daarom slechts nog een enkele opmerking daaraan toe te voegen.

De Majoor Dijkhoorn vergelijkt de toestand, die ontstaat wanneer de meest vooruitgeschoven infanterie-eenheden aan den vijand komen, met dien waarbij het aan een of meer troepeneenheden gelukt, dank zij 's vijands zwakkere weerstand ter plaatse, in de hws door te dringen, terwijl aan andere eenheden door krachtigen weerstand wordt belet, verder vooruit te komen.

De vuurkracht van de terreinwinnende troepen wordt dan opgevoerd, mede om daardoor de achtergebleven eenheden te steunen.

Nu gaat n.m.m. deze vergelijking niet op.

Het onderdeel dat het meest vooruitspringende terrein in de uitgangstelling bezette, bereikt — de terreinsomstandigheden overigens gelijk aannemende — de vijandelijke frontlijn eerder dan andere aanvalseenheden. Dit onderdeel kan juist voor een sterk punt in de vijandelijke stelling aankomen; daarnaast kan een zwakkere plek liggen of wel over het geheele overige aanvalsfront kan de sterkte nog groot zijn. Kortom van dit alles is van te voren niets te zeggen.

Wel staat vast, dat de kans voor den aanvaller gunstiger zal zijn, naarmate het frontgedeelte, waarin *tegelijktijd* een stevige stoot wordt toegebracht breeder zal zijn. Verschillende, 5, 10 tot 15 minuten na elkaar komende prikken kunnen gemakkelijk achtereenvolgens falen.

Bovendien is het achterblijven van onderdeelen in den strijd in de hws een kwaad dat men heeft te aanvaarden, maar dat men bij het inzetten van den aanval niet van huis uit accepteert als het maar eenigszins kan worden vermeden.

Het is een belang van den eersten rang, vooral ook in verband met het moreel van de aanvalstroepen, deze zóó aan te zetten, dat ze tegelijkertijd door de vijandelijke frontlijn heenboren .

De breedte van het frontgedeelte waarop dit kan ge-

schieden is in hooge mate afhankelijk van den steun van de artillerie, mitrailleurs en mortieren, maar n.m.m. moet toch wel als eisch worden gesteld, dat het *tot den aanval ingezette regiment in zijn geheel nagenoeg gelijktijdig den vijand bereikt.*

De z.g. flying start heeft zijn nadeelen en verdraagt zich niet met de beginselen, die in onze reglementen zijn neergelegd. Op grond van dit laatste wensch ik deze dan al dadelijk geheel buiten beschouwing te laten.

Het schijnt mij echter, dat de opstelling van de troepen in de uitgangsstelling toch zóó moet zijn, dat alle troepen die tegelijkertijd tot den aanval worden aangezet, *zooveel mogelijk* op hetzelfde tijdstip den vijand bereiken, doch dat *zeker* in het aanvalsvak van een *regiment* de voorste eenheden daarvan een goede kans moeten maken tegelijk in de vijandelijke hws binnen te dringen.

Een compagnie of bataljon kan daarvoor iets meer teruggetrokken worden achter de lijn, die door de troepen, die de gevechtsaanraking tot stand brachten, werd bereikt, dan overigens, gelet op de terreinsomstandigheden, toelaatbaar zou zijn, indien het tijdig vóór het uur „U”, vooruitschuiven van de achterste eenheden, bij duisternis, tot op de lijn van de voorste, niet gewenscht is.

Voor het moreel van den aanvaller zal het van niet te onderschatten belang zijn als het geheele regiment op uur „U”, naast en achter elkaar als een goed samenhangend geheel, voorwaarts dringt.

Voorts, M. de V., wil ik van de gelegenheid, die de in-leider daartoe bood, gebruik maken om ook hier te pleiten voor het samenstellen van een handboek ten dienste van de reserve-officieren en het dienstplichtig kader.

Onze reglementen zijn uitstekend, maar ze zijn vele in getal en ze zijn omvangrijk.

Er zijn reserve-officieren, die den tijd, den lust, de vaardigheid en den moed hebben uit het vijftigtal boekwerken de leerstof uit te zoeken, die voor hen van belang is, om daarna deze te verwerken, maar hun aantal is zeer gering. Dit leerde mij een gedurende vele jaren opgedane ervaring.

In zulk een handboek moeten de *beginselen* worden opgenomen en wat overigens voor de reserve-officieren van belang is.

Men zal kunnen volstaan met een handboek voor de *subalterne* officieren, maar voor deze is dit dan ook onontbeerlijk.

Res. Kapitein E. P. Weber.

Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren!

Ofschoon de vorige spreker feitelijk hetzelfde gezegd heeft, wat ik had willen zeggen, is het misschien toch nuttig, dat ik van de mij geboden gelegenheid om een opmerking te maken, gebruik maak, omdat het wel van belang is de zaak, waar het om gaat, ook eens van een andere zijde te belichten.

De geachte inleider heeft in zijn Algemeene Beschouwingen een sympathiek geluid laten hooren. Hij heeft n.l. gezegd, dat de reserve-officieren een bepaald minimum aan militaire kennis moeten bezitten — waar ik het volkomen mee eens ben — en voegde daaraan toe, dat, indien de reglementen bezwaren opleveren tegen het verwerven van die kennis, men dan maar door aides-mémoire daaraan tegemoet moet komen.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, de praktijk leert, dat men het zonder bepaalde hulpmiddelen niet kan stellen.

Wanneer men de praktijk nagaat, zooals die bijv. uit de gecomprimeerde cursussen blijkt, dan is er in het algemeen een vrij groot tekort aan militaire wetenschap, althans van reglementaire kennis, bij den reserve-officier. Wanneer de docent vragen over elementaire zaken doet — bijv. wat het verschil is tusschen flankerend en echarpeerend vuur — en slechts enkelen weten die vraag juist te beantwoorden, dan kan men zich daarover verwonderen, maar dat is de praktijk!

Men verliest m.i. wel eens uit het oog, dat de reserve-officier slechts gemiddeld 14 dagen per jaar onder de wa-

penen is, een beroepsofficier daarentegen gaat dagelijks met de reglementen om en heeft dus 25 maal meer gelegenheid zich daarmede vertrouwd te maken.

Nu kan men wel zeggen: „De reserve-officier moet dan maar zijn reglementen buiten dienst bestudeeren.” Maar ook dat heeft zijn grenzen. Neemt men een reserve-officier, die gedurende 3 à 4 weken vóór hij in dienst komt, zijn reglementen nog eens bestudeert om zijn kennis op te frischen en dan gedurende 3 à 4 dagen per week gemiddeld 2 uur per dag studeert — en het zijn nog lang niet allen die zich tot deze studie kunnen of willen zetten — dan heeft die reserve-officier nauwelijks den tijd om de stof éénmaal — zij het dan met aandacht — te lezen. Dat wil dus allesbehalve zeggen, dat hij het gelezene dan geheel in zich heeft opgenomen.

Om althans de hoofdzaken vast te kunnen houden, zal die reserve-officier dan uittreksels moeten maken. Maar dan bestaat het gevaar, omdat hij ter zake niet geheel kundig is, dat hij niet steeds hoofd- van bijzaken weet te onderscheiden.

Trouwens, dat het maken van uittreksels noodzakelijk is, bewijst wel het feit, dat ook de beroepsofficieren het niet zonder deze kunnen stellen, zelfs de leeraren op de gecompriëerde cursussen, die toch tot degenen behooren, die het meest met de reglementen in aanraking komen. Eén van deze docenten, een wel zeer ijverige beroeps-officier heeft bijv. een schema gemaakt van de bepalingen betreffende de voorpostendiensten (Spr. toont dit aan de vergadering). Overzichtelijk ziet men hier de verschillende soorten van voorposten naast elkaar staan, de legerings- en stelling-voorposten met hun bijzondere eischen. Duidelijk komt daarbij tot uitdrukking bijv. de taak der zware mitrailleurs bij de verschillende soorten van voorposten.

Iets dergelijks, maar dan van een practischer formaat, zou ook van hoogerhand kunnen worden gegeven.

Nu moet men niet zeggen: van die reglementen kan niets gemist worden. Dat is niet waar. Er staat veel in, dat alleen een verklaring van een voorschrift inhoudt, algemeene be-

schouwingen, die op gezond verstand berusten. Deze zijn goed om na te lezen als men van een bepaald onderwerp een studie maakt — maar zijn ballast indien men vlug zich weer eens in de materie wil inwerken.

Men krijgt ook wel eens den indruk alsof er een te groote beteekenis aan de reglementen wordt toegekend en bijv. de ernst eener strenge tucht, die toch op den voorgrond moet staan, van minder belang wordt beschouwd.

Weliswaar ga ik niet zoover als de beroepsofficierleeraar op een gecomprimeerden cursus, die natuurlijk geen docent in de taktiek was en die ons openbaarde: „Van die tactiek moeten jelui je vooral niet teveel aantrekken. Dat loopt wel los, als je maar goed oplet en niet al te dom bent en je vooral niet laat overbluffen door de menschen, die steeds met de reglementen schermen, dan behoef je niet bang te zijn, dat het niet gaan zal. Maar veel belangrijker en ook veel moeilijker is een goede tucht te kweeken". Aldus ongeveer die beroepsofficier, die voor ons over de tucht een boeiende voordracht hield.

Ik herhaal het, zoover als deze beroepsofficier ging, ga ik niet. En toch moet er wel een grond van waarheid in dit standpunt liggen als men leest, wat de praktijk van den oorlog leert.

Voor de afd. 's-Gravenhage van de Alg. Vereeniging van Nederl. Reserve-officieren heeft onlangs de Oostenrijksche Kolonel Verspyck een lezing gehouden over „Drill oder Erziehung". Volgens het verslag der lezing in het orgaan, moet deze man uit de praktijk hebben gezegd: „Voor Verdun en aan de Somme hebben de oude „soldatische" kernregimenten, heeft de werkelijke goede troep alles verricht, de onmilitaire bende, welke ook anders op de straat slenterde, heeft het niet gehouden". En iets verder zegt hij: „Niet dat het oefenen van gevechtsmomenten waardeloos is, maar ze mogen niet het alpha en omega van de opleiding zijn, enkel maar het omega en men moet er zich wel van bewust zijn, dat hoogstens de onderofficieren er met de officieren wat van leeren". De spreker zei: „hoogstens", dus ook dat was z.i. niet altijd het geval.

Wanneer men deze uitspraak uit de praktijk voor oogen neemt, dan komt men er toch wel toe om de waarde van de theoretische reglementenkennis niet te hoog aan te slaan.

Toch — ik herhaal het — mag en moet men van den reserve-officier een minimum van kennis eischen. Maar men moet hem dan ook de middelen verschaffen, bijv. door schema's en aides-mémoire, om die kennis, die alleen de grondslagen kan betreffen, als bezonken wetenschap in zijn brein vast te leggen.

Res. Kapitein B. J .H. van Roosmalen.

Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren.

Dat ik een oogenblik van Uwe aandacht durf vragen vindt zijn oorzaak in het feit, dat ik het met beide voorgaande sprekers niet eens ben voor wat betreft hun opmerkingen betreffende de reserve-officieren en de tactische voorschriften en vooral niet voor wat betreft hun vraag om een „handboek” voor reserve-officieren.

In enkele tijdschriften is dit handboek ook als eens aan de orde geweest en dan ook in verband met de voortgezette opleiding van res.-officieren en is ook meermalen gevraagd om „eenvoudiger, gemakkelijker” boeken of boekjes voor res.-officieren.

Omdat ik mij voor het onderwerp interesseer heb ik mijn oor zoo hier en daar eens te luisteren gelegd en ik weet te spreken namens vele res.-off. als ik zeg dat wij heelemaal niet verlangen naar een dik handboek. Want dat dit dik zou moeten worden staat wel vast, als het tenminste voldoende wil geven.

Ik wil hier gaarne verklaren dat de res.-off. nog nimmer in het bezit zijn geweest van zulke, voor ons praktische, voorschriften als I.R. = IIA en B en het Velddienst voorschrift en ik meen dan ook dank te moeten brengen aan ons Legerbestuur en de Tactische Regl. Comm., die ons deze voorschriften hebben gegeven.

Ik meende dezen dank hier te mogen brengen. Ik ben U M. de V. zeer erkentelijk dat U mij hiervoor wel de gelegenheid hebt willen geven.

Majoor A. Q. H. Dijkhoorn.

Mijnheer de Voorzitter, ik maak gaarne gebruik van de gelegenheid, welke U mij biedt om de gestelde vragen te beantwoorden en naar aanleiding van het verder gesprokene nog iets op te merken.

Den Kolonel van Santen zou ik willen antwoorden, dat het woord „steunpunt” met opzet niet meer in onze nieuwe reglementen is gebruikt, omdat dit woord op zichzelf niets zegt. Immers, het hangt er maar van af, welke de bezetting is van een steunpunt. Een enkele man, opgesteld in een tirailleurput, vormt een steunpunt. Maar ook een groep, een sectie en een compagnie, welke zich naar alle zijden ter verdediging inrichten, vormen steunpunten. In de oude gevechtshandleiding is zelfs in punt 116 sprake van een bataljon, dat zich naar alle zijden verdedigt. De wijze, waarop de infanterie zich in een hws verdedigt zou er dus toe leiden, dat men zou kunnen gaan spreken van steunpunten; aangezien echter aan het woord „steunpunt” geen vaste beteekenis (geen vaste waarde) valt toe te kennen, werd er de voorkeur aan gegeven, ten einde misvattingen te voorkomen, dit woord niet meer te gebruiken. Een groep, een sectie, een compagnie enz. verdedigen een haar toegewezen *terreingedeelte*.

Wat het uitzaaien van de elementen der verdediging over de geheele oppervlakte der hws. betreft, kan ik mededeelen, dat sommigen nog hun hart aan een dergelijke groepeerings der verdedigende organen hebben verpand. Voorts zie ik in gedachten voor mij een figuur uit „Tactische gegevens voor de Landmacht”, waarop voor de artillerie geen plaats is gelaten om vuur in de hws. te brengen. En ook herinner ik mij een langdurig onderhoud, waarin iemand — aan de hand van Amerikaansche voorschriften — mij van de voordeelen van de „zaai-theorie” trachtte te overtuigen.

Ten aanzien van de moeilijkheden, welke de aanvallende infanterie heeft te overwinnen, indien de uitgangsstel-

ling op grooten afstand van 's vijands voorste lijn moet worden gekozen, meent de Kolonel van Santen, dat onze gevechtshandleiding omtrent de in een dergelijk geval te volgen gedragslijn geen nadere aanwijzingen geeft. Zou ik den Kolonel mogen verwijzen naar de laatste alinea van punt 389 en naar punt 567?

De Kolonel zegt voorts, dat de Franschen onder deze omstandigheden gebruik maken van de duisternis om de uitgangsstelling naar voren te verleggen. Ik moge opmerken, dat deze methode door onze gevechtshandleiding eveneens wordt aanbevolen (zie de genoemde punten).

Indien ik den Kolonel goed begrijp is Z. H. E. G. bevreesd, dat — wanneer de uitgangsstelling op grooten afstand van de vijandelijke voorste lijn ligt en op het uur U de inleidende beschieting eindigt — de vijandelijke vuurorganen niet voldoende geneutraliseerd zullen zijn, als de infanterie bij de vijandelijke stelling aankomt. Dit zou inderdaad het geval zijn, indien men — onder de geschetste omstandigheden — op het uur U al het vuur van de beschikbare afdeelingen voor algemeene opdrachten en van alle D.G. van des verdedigers voorste lijn weg haalde. De Kolonel is blijkbaar (zie de 4e alinea op blz. 395) van meening, dat zulks moet. Onze voorschriften geven echter nergens grond aan deze opvatting. Ook al heet het vuur na het uur U geen inleidende beschieting meer, dan nog kunnen alle afdeelingen, welke aan deze beschieting deelnamen — zoo lang zulks noodig wordt geacht — op 's vijands voorste lijn blijven vuren. Ik heb dit met klem betoogd (zie blz. 390).

Voor de aanbeveling om de inleidende beschieting te herhalen, wanneer de infanterie op ± 300 m van 's vijands voorste lijn is aangekomen, gevoel ik niets en wel om de volgende redenen. Een inleidende beschieting, waaraan alle beschikbare artillerie deelneemt, wordt georganiseerd door den D.C., die daarbij rekening houdt met door de infanterie gesignaleerde gevaarlijke terreingedeelten. Vóór dat de aanval losbreekt is er voor een goede orga-

nisatie van die beschieting tijd en gelegenheid. Is de infanterie op ± 300 m van den vijand gekomen, dan zijn die gevaarlijke terreingedeelten niet dezelfde gebleven. Immers, tijdens het terrein winnen duiken nieuwe vijandelijke vuurbronnen op en aanvankelijk bekende vuurbronnen blijken te zijn gedoofd. Een herhaling van de 1e inleidende beschieting heeft dus geen nut.

Het groote bezwaar is nu, dat de D.C. de punten, waarop hij zijn 2e inleidende beschieting moet organiseeren niet weet, want zij moeten hem eerst uit de voorste lijn worden gemeld. Hoeveel tijd is daarmede echter gemoeid? En hoe lang duurt het, vóór dat de vuuropdrachten de batterijen hebben bereikt? Gedurende al dien tijd ligt de infanterie op ± 300 m van de vijandelijke stelling! Iedere seconde, die zij daar verblijft, kost talrijke menschenlevens!

Met het aanhalen van de Deutsche Truppenführung mag ik wat verder gaan, dan de Kolonel van Santen heeft gedaan. Punt 362 onderscheidt 2 gevallen:

- 1o. dat, waarin de infanterie „an verschiedenen stellen” op „Einbruchsentsfernung” is gekomen;
- 2o. dat, waarin de infanterie „auf breiterer Front” die afstand heeft bereikt.

Ten aanzien van dit laatste geval wordt gezegd: „Hat sich die Infanterie auf breiterer Front auf Einbruchsentsfernung herangearbeitet, und kann (niet „moet”) der Einbruch einheitlich angesetzt werden, so ist enz.”

Wat de „Steigerung des Feuers” voor den „Einbruch” betreft, moge ik opmerken, dat deze toevalt aan de „unterstützenden Waffen”; in geval 1, zoodra de infanterie den stormloop op haar initiatief inzet, „durch Leucht — oder andere Zeichen.....”, waarbij die wapenen „lauern auf solche Ziele, die erst jetzt auftreten...”, terwijl in geval 2 de opvoering van het vuur het tijdstip van den stormaanval aangeeft, und das Verlegen des Feuers nach Zeit und Ort durch Befehl zu regeln” is. Van een georganiseerde inleidende beschieting is dus geen sprake. Voorts blijkt ook niet, dat onder „breiterer Front” het front van een

geheele divisie of van een legerkorps moet worden verstaan. Integendeel; punt 363 begint: „So ergeben sich Einbrüche *kleineren oder gröszeren* Umfanges, die Teile aus der feindlichen Front herausbrechen.....”

Ten slotte rest mij den Kolonel van Santen te antwoorden op zijn opmerking ten aanzien van het begrip „rechtstreeksche steun”.

De nieuwe en de oude gevechtshandeling staan in dit opzicht op precies hetzelfde standpunt, zij het dan ook dat de nieuwe handleiding een en ander duidelijker formuleert (zie o.a. de oude Gw. Handl. p. 214 en 255).

De naam-verandering in de Fransche „Grandes Unités” was mij bekend. De Franschen kunnen, daar hun taal rijk is aan synoniemen (appui, soutien), bepaalde begrippen gemakkelijker definieeren dan wij .

Uit het bepaalde in onze voorschriften blijkt duidelijk, dat ook wij de artillerie voor rechtstreekschen steun (rechtstreekschen, doelende op de bevelsverhouding) niet alleen bezigen voor het afgeven van vuur voor rechtstreekschen steun (hierbij doelende op de ligging van het vuur). De genoemde afdeelingen schieten op alles, wat haar wordt opgedragen. Zoo kunnen zij o.m. deelnemen aan afsluitingsvuren op groote afstanden, tegenvoorbereidingsvuren, inleidende beschieting en de D.G.A. helpen bij het afgeven van vuren, welke normaal tot de taak van deze artillerie behoort. Ik zal niet ontkennen, dat het gebruik van andere namen niet mogelijk was geweest; de bestaande benamingen zijn echter ingeleefd en het lijkt mij, dat naamsveranderingen thans niet wenschelijk zijn.

Den Majoor Veldmeijer zou ik willen antwoorden, dat hoe breeder de bres is, welke men in 's vijands front kan slaan (m.a.w. hoe breeder het front is, waarop men tegelijk bij de vijandelijke voorste lijn aankomt), des te beter omdat men des te krachtiger — o.a. door het inzetten van reserves — het behaalde succes o.m. in zijwaartsche richting kan uitbreiden. Dit neemt echter niet weg, dat — zonder nochtans te ver door te stormen — elk onderdeel

binnen zijn ressort moet trachten achterblijvende neven-
onderdeelen voorwaarts te helpen.

Den Kapitein Weber breng ik dank voor zoover hij mijn pleidooi voor aide-memoires e.d. heeft ondersteund. Ik moge — omdat de kapitein van Roosmalen het betoog van den Heer Weber gedeeltelijk heeft geneutraliseerd — de bestudeering van de onderhavige kwestie door de betrokken instantiën aanbevelen.

Tenslotte, M. d. V., mag ik — en ik meen zulks wel te mogen doen mede uit naam van de overige leden der T.R.C. — den Kapitein van Roosmalen ten zeerste dank te zeggen voor de waardeerende woorden, welke hij aan het adres van deze commissie heeft gericht.

De Voorzitter.

Ik dank den Majoor Dijkhoorn voor zijne zoo belangrijke voordracht.

Mijne Heeren, de Majoor Dijkhoorn heeft ons erop gewezen van hoeveel belang het is dat een ieder zich inspanne om ertoe mede te werken, dat onze nieuwe tactische voorschriften zoo spoedig mogelijk in het leger gemeengoed worden. Het Bestuur heeft gemeend daartoe te kunnen medewerken door ze in onze Vereeniging te doen bespreken, door iemand die terzake volkomen bevoegd is, omdat hij een zeer belangrijk aandeel in de totstandkoming ervan heeft gehad. Wij zijn den Majoor Dijkhoorn zeer erkentelijk, dat hij zich daarvoor heeft willen beschikbaar stellen in deze dagen, die in verband met zijne overplaatsing zeker bijzonder druk voor hem zijn, en dat hij in zijne voordracht het licht heeft laten vallen op de verschilpunten die er zijn tusschen de nieuwe voorschriften en de daaraan voorafgegane. Ik dank ook de andere Heeren, die hier hedenavond het woord hebben gevoerd.

Ik hoop dat het hedenavond besprokene moge medewerken om het inzicht in de nieuwe voorschriften te verruimen en hier en daar een nog duister punt op te helderen.

Ik dank U voor Uwe aanwezigheid, M. H., en sluit hiermede deze laatste vergadering van ons werkjaar.